

યોગ, સ્વાસ્થ્ય અને નૈતિક જીવન મૂલ્યોનું માસિક

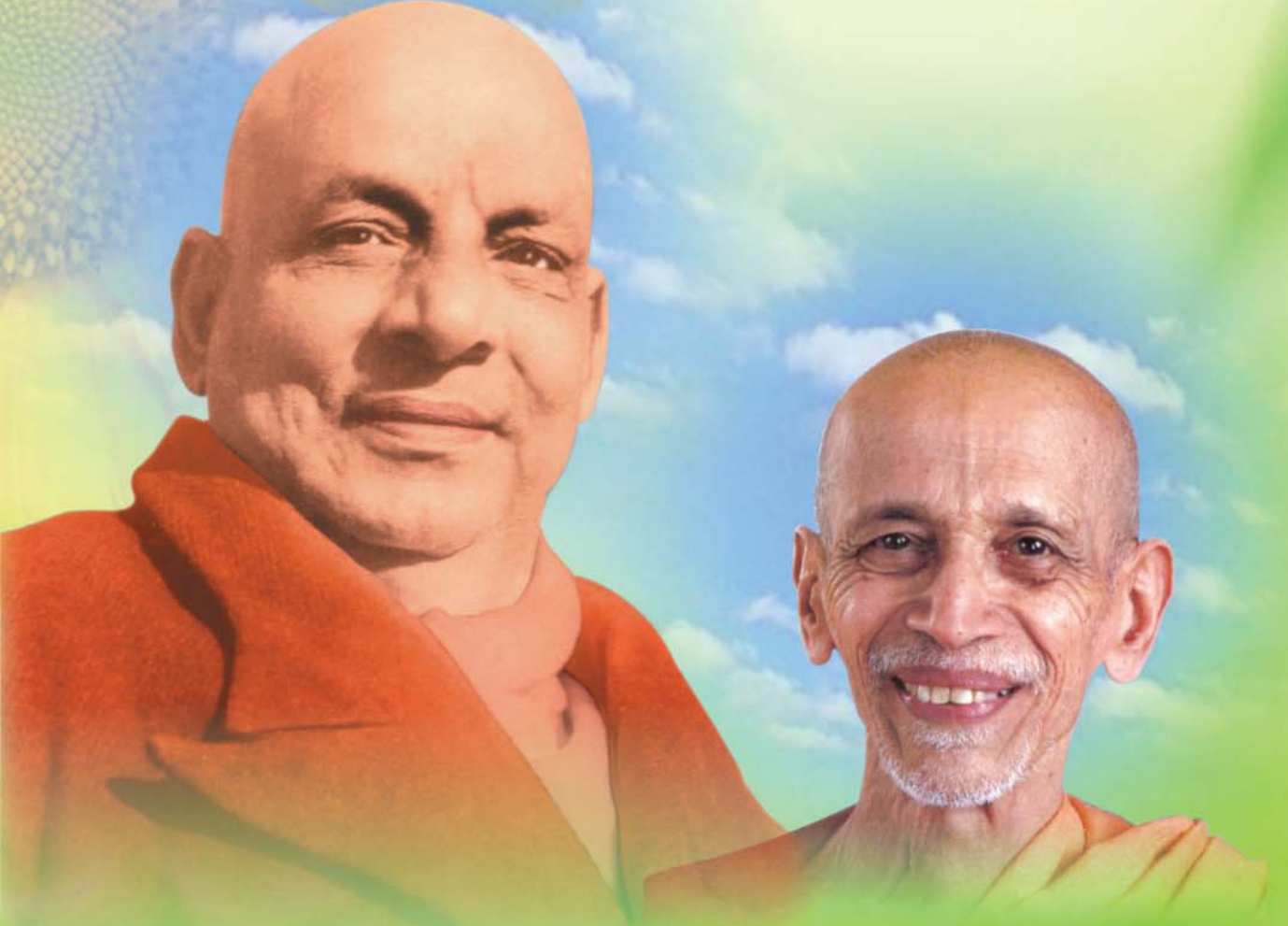
દિવ્ય જીવન

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૫૦/- ● વર્ષ - ૧૩ અંક - ૧૧ નવેમ્બર-૨૦૧૬

Postal Registration No. GAMC 1417/2015-2017 Valid up to 31-12-2017 RNI No. GUJGUJ/2003/15738

Published on 4th of every month and Posted on 5th of every month at PSO, Ahmedabad-2. Annual Subscription Rs.150/-

સબસે ઊંચી પ્રેમસગાઈ

પ્રેમથી ઉચ્ચતર કોઈ સદ્ગુણ નથી. પ્રેમના ખજાના જેવો બીજો ખજાનો નહિ મળે. પ્રેમ જ્ઞાનથી પણ ચઢે, પ્રેમ જેવો બીજો ધર્મ નહિ, પ્રેમથી ચઢિયાતી કોઈ ફરજ નથી કારણ પ્રેમ સત્ય છે, પ્રેમ ઈશ્વર છે. પ્રેમમાંથી જગતનું પ્રાગટ્ય છે, પ્રેમ જ જગતને પોષે છે અને છેલ્લે પ્રેમમાં જ જગત વિલીન થાય છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

श्री श्रीविद्या शक्तिपीठ अष्टलक्ष्मी भवन शिवानंद आश्रम, अमदावाढ जाते धनतेरस निमित्ते सामुहिक धन पूजा (ता. २८-१०-२०१६)

શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રકાશિત દિવ્ય જીવન

વર્ષ : ૧૪

અંક : ૧૧

નવેમ્બર-૨૦૧૬

સંસ્થાપક અને આદ્યતંત્રી :
બ્રહ્મલીન શ્રી સ્વામી યાજ્ઞવલ્ક્યાનંદજી
(ડૉ. શિવાનંદ અધ્યયુજી)
સંપાદક મંડળ :
અધ્યક્ષ : શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી (તંત્રી)
ડૉ. મફતભાઈ જે. પટ્ટણી
શ્રીમતી રૂપા મજમુદાર

○

તંત્રી : શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

લેખ મોકલવાનું સરનામું :

શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરી,
અમદાવાદ - ૩૮૦૦૧૫.
ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪, ૨૬૮૬૨૩૪૫

○

મુખ્ય કાર્યાલય :

'દિવ્ય જીવન' માસિક, તેનું લવાજમ :
સ્વામી ચિદાનંદ સર્વજીવસેવાનિધિ
ઈતર પત્રવ્યવહાર અને મહામંત્રીનું કાર્યાલય :
શ્રી યજ્ઞેશભાઈ દેસાઈ
ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ
શિવાનંદ આશ્રમ,
જોધપુર ટેકરી, સેટેલાઈટ માર્ગ,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫
ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪
ટેલિફોન : ૨૬૮૬૨૩૪૫

○

E-mail :

sivananda ashram@yahoo.com
Website : <http://www.divyajivan.org>

લવાજમ

ભારતમાં
વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૫૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ : રૂ. ૧૫૦૦/-
(૧૫ વર્ષ માટે)
પેટ્રન લવાજમ : રૂ. ૩૦૦૦/-
છૂટક નકલ : રૂ. ૧૫/-
વિદેશ માટે (એર મેઈલ)
વાર્ષિક (એર મેઈલ) : રૂ. ૧૮૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ : રૂ. ૧૫૦૦૦/-
(૧૫ વર્ષ માટે) ચેક/ડ્રાફ્ટ (અમદાવાદ) દ્વારા

ૐ

અથાધ્યાત્વં યદેતદ્ગચ્છતીવ ચ મનોડનેન
ચૈતદુપસ્મરત્યમીક્ષણં સફૂલ્યઃ ॥૫॥

તદ્ધ તદ્ધનં નામ તદ્ધનમિત્યુપાસિતવ્યં સ ય એતદેવં
વેદામિ હૈનં સર્વાણિ ભૂતાનિ સંવાંછન્તિ ॥ ૬ ॥

કેનોપનિષ્વ - ૫, ૬

જ્યારે મનુષ્ય પોતાની બાહ્ય ઈન્દ્રિયોને અટકાવીને અંતરાત્મામાં લીન બનાવી દે છે અને તે મનને (જેનો શમ, દમ વગેરે સાધનોથી ચંચળતાનો નાશ કરવામાં આવ્યો છે) કેવળ બ્રહ્મના જ ચિંતન અને સ્મરણમાં જ લગાવી દે છે, ત્યારે તે પ્રત્યગાત્મદર્શી કહેવાય છે, એને જ અધ્યાત્મ કહે છે.

મનુષ્ય, ઋષિ, દેવ આ બધાનો કેવળ બ્રહ્મ જ ઉપાસ્ય છે. જે લોકો અનન્યભાવથી તેની ઉપાસના કરે છે, તે જગતમાં બધા માટે માનનીય અને કામનીય (ઈચ્છવા યોગ્ય) છે.

શિવાનંદ વાણી

ચેતનાનું સામ્ય

પ્રાણીમાત્ર સાથે, કીડી અને કૂતરો, હાથી અને વાઘ, મુસલમાન કે હિન્દુ, ઈસાઈ કે યહૂદી બધા સાથેનો તમારો ગાઢ નાતો અને એકતા અભઘડી સ્વીકારો. આવિર્ભાવ અને અભિવ્યક્તિમાં ફરક ફક્ત પ્રમાણનો જ છે. ઈશ્વર કે સગુણ બ્રહ્મનાં બધાં રૂપો છે. જ્યારે ઝાડ કે ઝાડી, શીખ કે મુસ્લિમ કોઈને પણ જુઓ ત્યારે રૂપના પડદા પાછળ રહેલું ખરું છૂપું ચૈતન્ય જોવા યત્ન કરો. થોડા સમય માટે આમ કરતા થશો એટલે અકથ્ય આનંદ અનુભવશો. બધો તિરસ્કાર ગળી જશે. તમે વિશ્વપ્રેમ એટલે ચૈતન્યનું એક્ય વિકસાવી શકશો.

- સ્વામી શિવાનંદ

અનુક્રમ

૧. કેનોપનિષદ્	૩
૨. અનુક્રમ, તહેવાર સૂચિ	૪
૩. સંપાદકીય તંત્રી.....	૫
૪. વિવેક ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી	૬
૫. વિવેકની સૂક્ષ્મતા શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી.....	૮
૬. આદર્શ ત્યાગનું પ્રાણતત્ત્વ શ્રી સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી	૧૧
૭. જીવન-પ્રકાશ-પથ શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી.....	૧૩
૮. જીવનના પાઠ શ્રી સ્વામી જ્યોતિર્ભયાનંદજી	૧૭
૯. જો જસ કરની તો તસ ફલ ચાખા શ્રી સ્વામી નિખિલેશ્વરાનંદજી.....	૨૦
૧૦. શિવાનંદ કથામૃત ગુરુદેવના સંન્યાસી શિષ્યો.....	૨૩
૧૧. અમૃતપુત્ર-૨૩ શ્રીમતી રાજલક્ષ્મી દેશપાડે.....	૨૬
૧૩. શાંતિ - એક મહાન ગુણ શ્રીમતી રૂપા મજમુદાર	૨૮
૧૪. વૃત્તાંત	૩૧

તહેવાર સૂચિ

ડિસેમ્બર - ૨૦૧૬	
તા.	તિથિ (માગસર સુદ)
૫	૬ સ્કંધ પથી
૧૦	૧૧ મોક્ષદા એકાદશી, શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા જયંતી
૧૧	૧૨ પ્રદોષ પૂજા
૧૩	૧૪/૧૫ શ્રી હતાત્રેય જયંતી (માગસર વદ)
૧૫	૨ ધનુમસિારંભ
૨૧	૮ કાલાષ્ટમી, શિશિર ઋતુ
૨૪	૧૧ સફલા એકાદશી
૨૫	૧૨ નાતાલ
૨૬	૧૩ પ્રદોષ પૂજા
૨૯	૩૦ અમાવાસ્યા

“અનુરોધ-અભિલાષા” ગ્રાહકોને :

- આપનું પત્રવ્યવહારનું સરનામું પિનકોડ સાથે સંપૂર્ણ હોય તે ટપાલ ખાતાના નવા નિયમો મુજબ અનિવાર્ય છે. તેથી સરનામાની ચોકસાઈ માટે વિનંતી.
- આપનો ગ્રાહક નંબર નોંધી લેવા વિનંતી છે, જેથી અંકની પ્રાપ્તિ સંબંધી કોઈ પણ પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા ગ્રાહક નંબરનો ઉલ્લેખ વહીવટી સરળતા સર્જી શકે છે.
- સામાન્યતઃ દર માસની પાંચમી તારીખે અંક પ્રસિદ્ધ થયા બાદ તેની રવાનગીનું કામ શરૂ થાય છે. છતાં કોઈ ખાસ કારણોસર પ્રકાશનની નિર્ધારિત તારીખના ૧૦ દિવસ વીત્યે પણ જો આપને અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા બાદ વહીવટી કાર્યાલયને જણાવવું. સિલકમાં હશે તો બીજો અંક મોકલાશે.
- ‘દિવ્ય જીવન’ની સામગ્રી આપને ગમી હશે. તેથી હવે આપનાં પરિચિત વર્તુળોમાં પણ તેની રસલહાણ થાય અને ગ્રાહકવૃદ્ધિમાં આપનો નક્કર સહયોગ અમને મળતો રહે તેવી અભિલાષા છે.
- અમદાવાદ સિવાયના ગ્રાહકોએ પોતાનું લવાજમ ડ્રાફ્ટ અગર મનીઓર્ડરથી જ મોકલવું.

દિવ્ય સ્કુલિંગ

દીપાવલિનો સંકેત

દીપાવલિનો સંકેત છે કે તમારામાંથી આધ્યાત્મિક અજ્ઞાનનો અંધકાર દૂર કરવો, અજ્ઞાનની નિદ્રામાંથી પૂર્ણ જાગૃતિના નવા પરોઢના પ્રકાશમાં જાગી જવું. આ એક એવી પ્રક્રિયા છે, જે તમારે પોતે જ કરવી પડે તેમ છે. તમને આ વાતની યાદ અપાવવા માટે દર વર્ષે વર્ષની સૌથી વધુ અંધારી ઘનઘોર રાતે પ્રકાશનો આ ઉત્સવ ઉજવાય છે. દર વર્ષે તમારે જે કરવાનું છે તેની યાદ અપાય છે કે - અંધકાર ફેડો, પ્રકાશ પ્રગટાવો, તમે પોતે પ્રકાશવંતા બનો અને પ્રકાશમાં ઝળહળો, પ્રકાશથી ઝળહળો અને તમારા પ્રકાશે સમસ્ત જગતને તેજોમય કરી દો. - સ્વામી ચિદાનંદ

સંપાદકીય

દીપાવલિ અને નૂતન વર્ષનાં અભિનંદન !

ગુરુભગવાન શ્રીમત્ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ અને પરમાત્માના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજની અહેતુકી કૃપાનું અમોઘ વરદાન સૌનું બહુવિધ મંગલ કરો, શુભ કરો એ જ શુભાકાંક્ષા.

દીપાવલિ અને નૂતનવર્ષનાં અભિનંદન. સૌનાં સ્વાસ્થ્ય સુખદ રહે; મન પ્રસન્ન રહે; પરિવાર અને સમાજમાં સૌને પરસ્પર પ્રેમ રહે; અને સમગ્ર વિશ્વ અધ્યાત્મની આધારશિલા ઉપર ભૌતિક ઉન્નતિ કરે એ જ પ્રાર્થના.

દિવાળી આવે અને જા્ય, વર્ષો પણ વિત્યા કરે; અને હમણાં જ ગુરુ ભગવાન શ્રીમત્ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજનું શતાબ્દી વર્ષ સંપન્ન થયું. આ ત્રિવેણી પ્રસંગે આપણું પ્રયાગમાં સ્નાન શું હોઈ શકે?

એવું સાંભળવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે પૂજ્ય બાપુ મહાત્મા ગાંધીની અંતિમયાત્રા સમયે પ્રશ્ન થયો કે તેમની છાતી ખુલ્લી રાખવી કે ઢાંકીને રાખવી? ત્યારે પૂજ્ય બાપુજીના પુત્ર દેવદાસે સૂચન કર્યું હતું કે, ‘બાપુજીની છાતી તો ખુલ્લી જ રાખવી જોઈએ, કારણ મેં આવી ભવ્ય છાતી બીજા કોઈની પણ જોઈ નથી, અને વાત પણ ખરી હતી; પૂજ્ય બાપુની છાતીમાં ધરબાયેલા તેમનાં હૃદયના ચારેય પ્રકોષ્ટ અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય અને ઈશ્વર પ્રજ્ઞાધાનથી લબાલબ છલકતાં હતાં. બાપુનું હૃદય પવિત્ર મંદિર હતું; તેમાં ‘રામ’ જાગૃત હતો. બાપુએ પોતાના પ્રત્યેક શ્વાસમાં ‘રામ’નું રખોપું કર્યું હતું, તેથી જ તેઓ મહાત્મા હતા.

મહાત્માનો અર્થ જ મહાન આત્મા છે. એક દૃષ્ટિએ આત્માને આવું મહાન કે અમહાન જેવું કંઈ નથી. તે નિત્ય સત્ય શુદ્ધ બુદ્ધ છે, પરંતુ આપણા વ્યક્તિગત જીવનોની આચારસંહિતા અને જીવન-સ્પંદનો થકી જ આ આત્મા ભવ્ય કે દિવ્ય થતો હોય છે.

આત્મા સર્વત્ર છે. જીવજંતુ-કીટ, પતંગ, ભૂંગ, કુરંગ, માતંગ સર્વેમાં આત્મા વિદ્યમાન છે. પરંતુ આ આત્માનું આરક્ષણ વિવેક અને ધૈર્યના કવચથી તો માનવ જ માનવીય જીવનમાં કરી શકે છે.

તુલસીદાસજી કહે છે કે, “સુત દારા ઔર ધન તો પાપી કો ભી હોય”. ભગવાન ભાષ્યકારે પણ કહ્યું છે કે ધન, જન, સંપત્તિ, નામ, યશ કીર્તિ બધું જ હોય પણ જો “ગુરુપાદ પદ્મે ન ચિત્તસ્ય લગ્નં તતઃ કીમ્ તતઃ કીમ્ તતઃ કીમ્”. જો શ્રી ગુરુ ચરણકમળમાં મન ભ્રમરની શરણાગતિ ન હોય તો આ બાહ્ય આડંબર અને ઝાકઝમાળનો કંઈ જ અર્થ નથી.

શ્રી શ્રી મા આનંદમયીમા કહેતાં, “બાબા કો આના જાના નહીં.” પૂજ્ય ગુરુ ભગવાન શ્રીમત્ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ માટે આ ઉદ્દગારો હતા કે તેમને આવાગમન નથી અને તેથી જ તો શંકરાચાર્યજીના શબ્દામૃતને વાગોળતાં રહેવું જોઈએ કે “ગુરુ ગગન સદશ છે. ગુરુ એટલે બ્રહ્માનંદનું સ્વરૂપ. ગુરુ અર્થાત્ પરમસુખનું ધામ, જ્ઞાનમૂર્તિ. તેઓ આ માકું-તાકું, ઊંચ-નીચના દ્વંદ્વોથી પર પૃથક્ છે. સત્વ-રજસ-તમસથી રહિત છે. તેમનું જીવન દર્શન એટલે સત્ય જ્ઞાન અનંત બ્રહ્મ; એક એવં અદ્વિતીયં બ્રહ્મ; સત્યં બ્રહ્મ; અનંતં બ્રહ્મ; આનંદં બ્રહ્મ એટલે ગુરુદેવ.

આમ, આ દીપાવલિ અને નૂતન વર્ષને પોંખીએ, ગુરુકૃપા પ્રાપ્તિ માટે પ્રામાણિક અને મંગલ પ્રયત્નો થકી.

એ અદ્વિતીય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સ્વરૂપ ગુરુદેવોની મંગલમય કૃપાનું વરદાન સૌનું બહુવિધ માંગલ્ય કરો એ જ પ્રાર્થના.

ૐ શાંતિ

સંપાદક

વિવેક

ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

[પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજનું જીવન સાધનાનો પર્યાય હતું. તેઓ સાધના-સિદ્ધ પુરુષ હતા. તેમનાં જીવનની પ્રત્યેક પળ અને પ્રત્યેક શ્વાસ સાધના જ હતાં. તેમનાં જન્મ શતાબ્દી વર્ષ પ્રસંગે આપની સમક્ષ 'સાધના' પ્રસ્તુત કરતાં ખૂબ આનંદ છે.]

વિવેક એ તો શ્રેય અને પ્રેય વચ્ચેનો ભેદ સમજવાની મનની એક વિરલ શક્તિ છે.

વિવેકનો ઉદય તો પરમાત્માની કૃપા, પૂર્વજન્મોમાં કરેલાં ભલાં કાર્યો, સત્સંગ, ધર્મશાસ્ત્રોનો સ્વાધ્યાય અને ફળની આશા રાખ્યા સિવાય નિરહંકાર અને નિષ્કામભાવે કરેલાં કર્મોથી થાય છે.

જેમાં વિવેક પેદા થયો તે વૈરાગ્ય અવશ્ય કેળવશે. માટે વિવેક અને વૈરાગ્યનો આધાર-આધેય ભાવ સંબંધ છે.

બ્રહ્મ જ સત્ય છે અને બીજું બધું મિથ્યા છે તેવી દૃઢ માન્યતા એ જ વિવેક.

વૈરાગ્ય એ સાંસારિક કામનાઓ, અભિલાષાઓ અને પાર્થિવ આસક્તિઓને છેદી નાખનારી તીક્ષ્ણ તલવાર છે. તે જ્ઞાનનું કારણ અથવા પ્રતિનિધિ છે. તે આપણી આંખ ખોલનાર છે. તે આત્મચિંતન અથવા અંતર્જાનરૂપી હડાપણનું ત્રીજું લોચન છે. તે મનની સંસારી પદાર્થો પ્રત્યેની આસક્તિ દૂર કરે છે.

શરીર, મન, ઈન્દ્રિયો, બુદ્ધિ, સંસારી બાબતો વગેરે બધાં શણિક છે. તેમની કિંમત હંગામી છે. તેઓ એકબીજાથી વિરુદ્ધ પ્રકૃતિની વસ્તુઓથી અથવા દ્વંદ્વોથી ઓળખી શકાય છે, માટે તે મિથ્યા છે અને તેમની પાછળ નહિ પડવું જોઈએ. સત્ય તો સમયવિહોણી, કારણવિહોણી, સુખમય, એકમેવ, અદ્વિતીય અને સાચું સુખ આપનાર પરમ ધ્યેય વસ્તુ છે. આ જ છે વિવેક.

બ્રહ્મવિદ્યા એટલે આત્માનું વિજ્ઞાન. એ કંઈ માત્ર બૌદ્ધિક અભ્યાસ, દલીલો, વાદ-વિવાદ કે ચર્ચા-વિચારણાથી સમજી કે પામી શકાય તેવો વિષય નથી. સર્વ વિજ્ઞાનોમાં સૌથી કઠિન આ વિજ્ઞાન છે. આ વિજ્ઞાનથી ઉદ્ભવતા સત્યનો વ્યાવહારિક સાક્ષાત્કાર માત્ર

વિદ્વતાપૂર્ણ પાંડિત્યથી કે કુશાગ્ર બુદ્ધિપૂર્વકના વિશાળ અભ્યાસથી જ પ્રાપ્ત થતો નથી. આ પરાવિદ્યા અથવા સર્વોચ્ચ વિજ્ઞાન જેનો નિર્દેશ કરે છે તે ધ્યેયની પ્રાપ્તિ માટે તો જોઈએ સંપૂર્ણ આત્મસંયમ અને શિસ્ત. એવી શિસ્ત આજકાલની કોલેજો અને વિદ્યાપીઠોમાં તો અપ્રાપ્ય જ છે. સાધકે એવા પ્રદેશમાં પ્રવેશ કરવાનો છે કે જ્યાં ન હોય પ્રકાશ કે ન હોય અંધકાર; ન હોય પૂર્વ કે ન હોય પશ્ચિમ; ન હોય નફો કે ન હોય નુકસાન, એવો પ્રદેશ કે જે મન અથવા ઈન્દ્રિયોથી પ્રાપ્ત થઈ શકે જ નહિ.

આ પ્રદેશ કોઈ 'અરેબિયન નાઈટ્સ' કે 'મિડસમરનાઈટ્સ ડ્રીમ'માં વર્ણવેલો કાલ્પનિક પ્રદેશ નથી; ના, ચોક્કસ નથી, તેમ જ પુરાણોમાં વર્ણવેલી દંતકથાઓનો ભ્રામક કાલ્પનિક પ્રદેશ પણ નથી. તે તો અનંત સુખ, પરમ આનંદ અને ચિરશાંતિનું એકમાત્ર, સાચું કાયમી વિશ્રામસ્થાન છે, જ્યાં આ અસ્થિર ચંચળ મન સાચી શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. શંકરાચાર્ય, મંસૂર, મદાલસા, ગાર્ગી, દત્તાત્રેય, ઈસુ ખ્રિસ્ત, બુદ્ધ અને બીજા ઋષિમુનિઓ અત્યંત પરિશ્રમ અને પ્રયત્ન પછી આ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરી શક્યા છે, જોકે જ્ઞાનમાર્ગ એ તો એક સીધો રાજમાર્ગ છે, છતાં સાધકે તો આ અમરસ્થાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ખાંડાની ધાર ઉપર ચાલવાનું છે. શરૂઆતમાં જ જો કોઈ સાધક કડક શિસ્તપાલનમાં નિષ્ફળ જાય તો તેની અધોગતિ થવાની અને પરિણામે વેદાંતની સીધી ટેકરીઓના અણીદાર ખૂણાઓ સાથે અથડાઈને હાડકાં ભાંગવાની પણ ખૂબ જ શક્યતા છે.

કેવળ 'અહં બ્રહ્માહમ્' અથવા 'શિવોહમ્' ના શુષ્ક પ્રલાપોથી કોઈ બ્રહ્મ બની શકતું નથી. ઘણા લોકો પોતે વિદ્વાન વેદાંતી છે તેવું લોકોને બતાવવા ખાતર માર્ગ ગ્રહણ કરે છે. આવા લોકોને તો કેવળ માન

અને આબરૂ જ જોઈએ છે. પોતે ભક્ત કે સેવક છે એવું કહેવડાવવામાં પણ તેમને શરમ આવે છે. કેટલાક સાધકો તો પોતાને યોગી, યોગેન્દ્ર કે યોગેશ્વર કહેવડાવે છે અને તે એવું માનીને કે લોકો તેમની સિદ્ધિઓથી (!) અંજાઈને તેમની આસપાસ ટોળે મળશે અને તેમની પ્રશંસા કરશે; વાસ્તવમાં તેમણે કોઈ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોતી નથી. ધર્મના નામે ધંધો કે વેપાર જ ચાલી રહ્યો છે. કેટલું શરમજનક!

ધર્મમાં વેપાર એ તો અત્યંત નિંદનીય ગુનો છે. સારી વાત એમ છે કે કોઈ પોતે જાતે પોતાની જાતને શિસ્તબદ્ધ કરી દઢ અને નિયમિત સાધના કરવા ઈચ્છતું નથી. આવી સાધના મુશ્કેલ હોવાના કારણે તેઓ વેદાંતને લગતી થોડી અર્થહીન વાતચીત કે ગપ્પાં અને કોરા વાદવિવાદ કરીને સંતોષ માને છે, જેમ કે મન જડ છે કે ચેતન? મુક્તિ કોને મળે? વગેરેની ચર્ચા કરે છે. આ તો નકામો શક્તિનો વ્યય કરવા સિવાય બીજું કંઈ જ નથી. લાંબો ભગવો ઝભ્ભો અને હાથમાં કમંડળ ધારણ કરવાથી કંઈ યોગી કે વેદાંતી ન બનાય!

જે સાધક સત્યના માર્ગે ચાલે છે તેણે પોતાની જાતને સાધનચતુષ્ટયથી સંપન્ન કરવી જોઈએ આમ કરે તો જ તે નિર્ભય રીતે સત્યના માર્ગે ચાલી શકશે, નહિ તો તે જરા પણ પ્રગતિ કરી શકશે નહિ. આ ચાર સાધન આ પૃથ્વી જેટલાં કે વેદો જેટલાં પુરાતન છે. સાધક માટે દરેક સંપ્રદાયમાં આ ચાર સાધનો આવશ્યક બતાવવામાં આવ્યાં છે. કેવળ તેમના નામમાં ફેરફાર છે. નામ જુદાં હોવાં એ કોઈ મહત્વની બાબત નથી. ફક્ત અજ્ઞાની લોકો જ આવી બાબતમાં બિનજરૂરી પ્રશ્નો અને શાબ્દિક યુદ્ધ કરે છે. તેમનામાં આવી ખરાબ ટેવો પડેલી હોય છે, પણ તમારે તેની ચિંતા કરવી નહિ. કહેવત છે કે બળી ખાવાથી કામ કે પાડા પાડીથી? માટે આ ચાર સાધન ક્યાં છે તે જાણવા પ્રયત્ન કરો.

પહેલું છે વિવેક. ઈશ્વરકૃપાથી મનુષ્યમાં વિવેકનો ઉદય થાય છે અને ઈશ્વરકૃપા પૂર્વજન્મોમાં પ્રભુપ્રીત્યર્થે, સર્વાત્મભાવથી કરેલી નિષ્કામ સેવાથી જ મળે છે. જ્યારે વિવેકનો ઉદય થાય છે ત્યારે ઉચ્ચ મનનાં

દ્વાર ખૂલી જાય છે.

વિશ્વની સતત પરિવર્તનશીલ ઘટનાઓમાં અને ઝડપથી બદલાતી ગતિવિધિઓમાં તથા મનની ચંચળતામાં પણ એક કાયમી સિદ્ધાંત રહેલો છે. પાણીમાં તણખલાની જેમ વિશ્વચેતનામાં પાંચ આવરણો કે કોશ તરી રહ્યા છે. આ પાંચ પરિવર્તનશીલ કોશ છે અન્નમય કોશ, પ્રાણમય કોશ, મનોમય કોશ, વિજ્ઞાનમય કોશ અને આનંદમય કોશ. ભૌતિક શરીરને બાળપણ, કૌમાર્ય, યુવાની, વૃદ્ધાવસ્થા વગેરે હોય છે; પરંતુ જેવી રીતે સિનેમાગૃહમાં અનેક જુદાં જુદાં ચિત્રો દેખાડતો પડદો મૂળ એક હોય છે તેવી રીતે આ સતત સ્વરૂપ બદલતાં શરીર અને મનની પાછળ પણ એક અવિચળ પાર્શ્વભૂમિકા રહેલી છે. શરીરમાં અને મનમાં થતા આ ફેરફારોનો મૂક સાક્ષી કાયમી અને અવિચલિત છે. તે આકાશની માફક સર્વવ્યાપક છે. કૂલની માળામાં પરોવાયેલા સૂત્રની જેમ બધાં જ બદલાતાં રૂપોમાં તે વ્યાપ્ત છે. તે છે આત્મા. આ અનંત આત્મા અણુએ અણુ અને પ્રાણીમાત્રમાં વ્યાપી રહેલો છે. તે તમારા હૃદયમાં પણ વસે છે. ઝાડ-પાન, ફળ-ફૂલ, ફૂતરાં - બિલાડાં, સાધુ-સંત, મનુષ્ય અને દેવ, રાજા કે રંક, ભિક્ષુક કે તવંગર અને પથ્થર સુધ્યાંમાં તે આત્મા સમાનરૂપે રહેલો છે. તે સહુની સામાન્ય મિલકત છે. તે જીવન અને વિચારનું એકમાત્ર ઉદ્ગમસ્થાન છે.

સાધકે બધી વસ્તુઓના અનંત અને અવિચળ સ્થાન અને સતત બદલાતાં નામ-રૂપો વચ્ચેનો વિવેક સમજતાં શીખવું જોઈએ. તેણે હંમેશાં અનંત અને અવિચળ આત્માને અલગ પાડવા માટે સદા ગંભીરતાપૂર્વક પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. તેણે પોતાની જાતને અથવા આત્માને આ બદલાતી, પાંચ કોષોમાંથી, વાસનાઓમાંથી ઊર્મિ અને લાગણીઓમાંથી, વિચારોમાંથી, ભાવનાઓમાંથી અને આ અસ્થિર મનમાંથી ઉદ્ભવતી પરિસ્થિતિથી અલગ પાડવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. તેણે મન અને તે મનના ચાલક અને પ્રકાશક સાક્ષી વચ્ચેનો તફાવત સમજવો જોઈએ. ઉપરાંત તેણે આત્મા અને પ્રાણ

વચ્ચેનો તફાવત પણ સમજવો જોઈએ. સામાન્ય લાગણીઓ તથા ભાવનાઓ અને વ્યક્તિથી અલિપ્ત એવી શુદ્ધ ચેતનાની સંપૂર્ણ જાગૃતિ વચ્ચેનો ભેદ પણ તેણે સમજવો જોઈએ. તેણે શરીરના ખોટા બાહ્ય આડંબરો જેવા કે સ્થાન, હોદ્દો, વેપાર-ધંધો, જન્મ, જ્ઞાતિ, સ્થિતિ અને જિંદગીની અવસ્થા વગેરેથી પોતાની જાતને અળગી રાખવી જોઈએ. આ બધાં ખોટાં વ્યક્તિત્વને વળગેલાં આકસ્મિક વળગાડ કે ઉપકરણો છે.

જ્યારે સાધક કોઈ લલચાવનારું કે મોહિત કરનારું સ્ત્રી-રૂપ જુએ, કોઈ સુંદર ફૂલ જુએ કે બીજું કોઈ પણ આકર્ષક રૂપ જુએ તો તેણે પોતાના મનમાં એમ વિચારવું જોઈએ કે આ સુંદર સ્વરૂપ કે ફૂલ, ગમે તેટલું સુંદર હોવા છતાં થોડા જ સમયમાં તે કરમાઈ જશે કે ખતમ થઈ જશે. આ તો માયાનો રંગ છે. થોડા જ સમયમાં તે ધૂળમાં મળી જશે. આ ચમકભરી આંખો, ગુલાબી ગાલ અને લાલ હોઠવાળી સ્ત્રી જે આજે ખૂબ જ મોહિત કરી રહી છે તે છેવટે તો હાડ-માંસનો પિંડ જ છે. તે હાડકાં, ચામડી, લોહી, માંસ, વાળ વગેરેનો સમૂહ જ છે. તેનાં મૃત્યુ અને નાશ નક્કી જ છે. આ શરીર માટીમાંથી ઉદ્ભવ્યું છે અને એક દિવસ માટીમાં મળી જશે. મહાન હિમાલય જે અનેક સમૃદ્ધિ અને સૌંદર્યથી ભરપૂર છે તે પણ કાયમી નથી, તે પણ એક દિવસ અદૃશ્ય થશે. સુંદર ફૂલનું સૌંદર્ય, સુંદર સ્ત્રીનું સૌંદર્ય કે ભવ્ય હિમાલયનું સૌંદર્ય વાસ્તવમાં તો તેનામાં રહેલા અવિચલિત આત્માના અવિચલિત, અવિનાશી અને અનંત સર્વ સૌંદર્યોના સૌંદર્યનું પ્રતિબિંબમાત્ર છે.

સાધકે પોતાની જાતને બડ-ઊર્મિ-સંસારસાગરનાં આ છ મોજાં રૂપ : જન્મ, મરણ, ભૂખ, તરસ, સુખ અને દુઃખ-થી અલગ રાખવી જોઈએ. જન્મ-

મરણને ભૌતિક શરીર સાથે સંબંધ છે. ભૂખ અને તરસને પ્રાણ સાથે સંબંધ છે. સુખ અને દુઃખ મનને લાગેલાં છે. આત્મા અસંગ છે. આ કૂટસ્થ, સર્વવ્યાપક આત્માને આ છ ઊર્મિઓ સ્પર્શી શક્તી નથી. વળી સાધકે ઈન્દ્રિયોની રમતથી પર રહેવું જોઈએ. ઈન્દ્રિયોનાં કાર્યોથી તેણે નિર્લેપ રહેવું જોઈએ. તેણે મન, પ્રાણ અને ઈન્દ્રિયોની પ્રવૃત્તિઓના સાક્ષીમાત્ર બની રહેવું જોઈએ. જેવી રીતે એક લોહચુંબકથી લોખંડનો ટુકડો ચુંબકત્વ પ્રાપ્ત કરે છે તેવી રીતે ઈન્દ્રિયો અને પ્રાણ પણ અનંત આત્માની શક્તિથી પ્રભાવિત થઈ, આત્મામાંથી જ પ્રકાશ અને શક્તિ પ્રાપ્ત કરી કાર્ય કરે છે.

નાસતો વિદ્યતે ભાવો નાભાવો વિદ્યતે સતઃ

ઉભયોરપિ દુષ્ટોઽન્તસ્તલ્પનયોસ્તત્ત્વદર્શિભિઃ ॥

(ગીતા ૨-૧૬)

અને બ્રહ્મ સત્યં જગન્મિથ્યા । જીવો બ્રહ્મૈવ નાઽપરઃ ॥

“ટાઢ, તડકો ઈત્યાદિ આત્માનો ધર્મ નહિ હોવાથી તે અસત્ છે અને તેમની આત્મા ઉપર કશી સત્તા નથી તેમ જ આત્મા સત્ય સ્વભાવવાળો હોવાથી કોઈ કાળે નાશ પામતો નથી. આ પ્રમાણે આત્માનું યથાર્થ સ્વરૂપ જાણનાર ઋષિમુનિઓ-તત્ત્વવેત્તાઓએ સત્ અને અસત્ પદાર્થો વિષે નિર્ણય કર્યો છે.”

(શ્રીધરી ગીતા)

ગીતાના આ શ્લોક ઉપર અને શ્રી શંકરાચાર્યના આ સૂત્ર ઉપર ધ્યાન ધરવાથી વિવેકની પ્રાપ્તિમાં અને તમારી જાતને ઈન્દ્રિય, પ્રાણ, મન અને પાંચ આવરણોથી મુક્ત કરવામાં ઘણો જ ફાયદો થશે. આ શ્લોકો ઉપર મનન કરવાથી વિવેકનો તમારામાં ઉદય થશે.

□ ‘સાધના’માંથી સાભાર

શિવાનંદ આશ્રમ (અમદાવાદ)ના આગામી કાર્યક્રમો

- (૧) તા. ૨૮-૧૧-૨૦૧૬, સોમવારથી તા. ૭-૧૨-૨૦૧૬ બુધવાર (સમય : દરરોજ સવારે ૫.૩૦ થી ૭.૦૦ વાગ્યા) સુધી ૭૮૬મો યોગાસન, પ્રાણાયામ અને ધ્યાન શિબિર (ભાગ લેનારા મિત્રોએ અગાઉથી નામ નોંધાવવું જરૂરી છે.)
- (૨) તા. ૧૧-૧૨-૨૦૧૬, રવિવાર થી ૩૦-૧૨-૨૦૧૬ સુધી - ૩૮મો આવાસીય યોગશિક્ષક તાલીમ શિબિર. (તા. ૩૦-૧૧-૨૦૧૬ પૂર્વે નામ નોંધાવવું જરૂરી.)
- (૩) તા. ૧૩-૧૨-૨૦૧૬, મંગળવાર, માગશર સુદ પૂનમ : શ્રી દત્તાત્રેય જયંતી (શ્રી દત્તયજ્ઞ અને અર્યના-આરતી તથા પ્રસાદ) સમય : સવારે ૯-૩૦ થી ૧૧-૩૦ કલાક સુધી

વિવેકની સૂક્ષ્મતા

- શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી

સાધક એવી વ્યક્તિ છે, જેને તીવ્ર સૂઝ આંતરસ્ફૂરણા અને વિવેક તથા પરબશક્તિની સમજ હોય છે. તે તીક્ષ્ણ ખોજ દ્વારા ફોતરામાંથી દાણા જુદા પાડે છે, તે ઉપરછલ્લા બાહ્ય દેખાવમાંથી ચાળીને નક્કર માલ અલગ પાડે છે, તે નામ-રૂપની પાછળ રહેલાં તત્ત્વને મેળવે છે. તે હંમેશા આમ જ કરતો હોય છે.

આ વિવેકની પ્રક્રિયામાં વિવેકના શાસ્ત્રીય અર્થ મુજબ નિત્ય અને અનિત્ય, શાશ્વત અને અશાશ્વત, આત્મા અને અનાત્મા, વાસ્તવિકતા અને આભાસ વચ્ચેના તફાવત સમજવામાં આવે છે. આ પરંપરાગત સમજણ છે, પણ વાસ્તવિક વ્યવહારુ આધ્યાત્મિક જીવનમાં યોગના પથ પર વિવેકબુદ્ધિનું મહત્ત્વ ઘણું વધી જાય છે.

વ્યક્તિની પોતાની સાધના માટે ક્યું પરિભળ લાભદાયી છે અને ક્યું નથી તે વચ્ચેની પસંદગી સાધકે વિવેકથી કરવાની હોય છે. જો કોઈ બાબત લાભદાયી હોય તો તેનો સ્વીકાર કરી પોતાની સાધનામાં તે બાબતને સ્થાન આપવું જોઈએ; જો તે પ્રતિકૂળ હોય તો તેને અસ્વીકાર્ય ગણી કોઈ સ્થાન આપવું ન જોઈએ.

પરંતુ આટલું પૂરતું નથી. એક વસ્તુ નીતિ-નિરપેક્ષ હોઈ શકે. તે વસ્તુ પ્રતિકૂળ નથી તેમ અનુકૂળ પણ નથી તો પછી તમારાં દૈનિક જીવન અને સાધનામાં આવી વસ્તુને સ્થાન આપી શકશો? અહીં વિવેકની પ્રક્રિયામાં એક બીજું ડગ ભરવું પડે છે. તે વસ્તુ પ્રતિકૂળ નથી, તે નીતિ-નિરપેક્ષ છે, પણ તે આવશ્યક છે? તમારાં જીવનમાં બિનજરૂરી, પરિહાર્ય વસ્તુઓથી શા માટે અવ્યવસ્થા લાવવી જોઈએ?

આ કહેવાય એક ડગલું આગળ, તમારી વિવેકબુદ્ધિને સૂક્ષ્મદર્શી પરબશક્તિવાળી બનાવે છે. ધારો કે એક વસ્તુ વિધાયક રીતે અને ખરેખર નુકસાનકારક કે

પ્રતિકૂળ નથી, પરંતુ તે બિનજરૂરી છે, તે તમારો સમય વેડફે છે. ખરું પૂછો તો જે સમય તમારી સાધનામાં સદુપયોગમાં લેવાયો હોત તે સમય તમારી પાસેથી આવસ્તુ પડાવી લે છે. તે બાબત દેખીતી રીતે સાધનાની વિરુદ્ધની ન હોય, પરંતુ તત્ત્વતઃ તે સાધનાની વિરુદ્ધની બની જાય છે, કારણ તેથી તમારાં આધ્યાત્મિક જીવનને આગળ ધપાવવાનાં વ્યાપ અને તકમાં ઘટાડો થાય છે.

તેથી જે વ્યક્તિ સંનિષ્ઠ હોય, જે અસલી જિજ્ઞાસુ હોય, તે તેની સાધનાને આડકતરી રીતે પણ વિરુદ્ધ હોય તેવી કશીયે વસ્તુને અડકશે નહીં. તે હંમેશા પૂછશે : “આ આવશ્યક છે? તે આવશ્યક ન હોય પણ અપરિહાર્ય હોય તો ઠીક છે, તે તે બાબતને નભાવી લેશે, સહન કરશે. તે સહન તો કરશે, પરંતુ તેની સાથોસાથ આ પરિહાર્ય વ્યવસાયને કોઈ ને કોઈ રીતે તેમાં સમાવેલ બાબતને આધ્યાત્મિક ઓપ આપવાના રસ્તા અને સાધનો શોધશે, તે ક્રિયામાં નવો ભાવ જન્માવશે, અમુક પ્રકારનો દષ્ટિકોણ અપનાવશે-ભગવાનનાં ચરણોમાં તેને સમર્પિત કરશે, આ કંટાળાજનક, અપરિહાર્ય પ્રક્રિયાની વચ્ચે પણ ઈશ્વરને યાદ કરશે.

આ રીતે આપણે આપણા જીવનનું બુંદે-બુંદે, આપણા સમયની દરેક સેકન્ડનો સૌથી વધુ લાભ કેમ લઈ શકીએ તે શોધવા આપણે હંમેશા યત્નશીલ રહેવું જોઈએ. કારણ એ જ તો ફક્ત આપણે કરવાનું છે. આડરસ્તા અને ઉપમાર્ગ ઘણા આનંદપ્રદ હોઈ શકે, પરંતુ આનંદોત્સવમાં જીવન ગાળવા આપણે આવ્યા છીએ ? કે પછી અમૂલ્ય સંપત્તિ એકઠી કરવા આવ્યા છીએ?

મુખ્ય રસ્તાથી કોઈ આડ-માર્ગ લેવાથી ધ્યેયને પહોંચવામાં મોડું થશે, તેમાં જેટલી શક્તિ વેડફાશે તેટલો વધુ સમય બરબાદ થશે અને જો આડમાર્ગ પર જવાની

કુટેવ પડશે, તેમાં જવાની આદત પડશે, આપણી તે મૂર્ખતાભરી ટેવ થશે તો આપણે કદી ધ્યેય સુધી પહોંચીશું જ નહિ. કારણ અમુક હદથી વધુ મોડું થાય તો આપણે હજુ પણ લક્ષ્યથી દૂર હોવાનું જણાશે અને ધાર્યા કરતાં જીવનનો જલદી અંત પણ આવે. કારણ જીવન લંબાવી શકાતું નથી, તમારાં જીવનનાં આયુષ્યમાં તમે ઉમેરો કરી શકતા નથી.

એટલે જો આ કમજોરી તમારી આદત બની જશે તો અંતે ‘બંધનમાં’ હો ત્યાં જ મૃત્યુ પામવાની અપૂર્ણ અવસ્થામાં, તમારાં જીવનનો આશય સાધ્યા વગર જ મૃત્યુ આવતાં તેની મોટી કિંમત તમારે ચૂકવવી પડશે. તમારી આવી ઈચ્છા છે? જાતને આ સવાલ પૂછો અને ઊંડું ચિંતન કરી નવી સભાનતા, તાજી સચેતતા અને આવું ન બનવા દેવાનો સંકલ્પ કરો. આમ થતાં તમે દરેક સેકન્ડનો ઉપયોગ આ મહાન પ્રાપ્તિ માટે કરશો.

આપણા મનમાં આપણે અવિરતપણે ઉમદા આધ્યાત્મિક વિચારો, ભાવો અને ઈરાદાઓનાં બીજ વાવતા જ રહેવું જોઈએ. આપણા અંતઃકરણને આપણે કેવું કેળવીએ છીએ તેના પર આપણા ભવિષ્યનો આધાર છે. ગુરુ મહારાજ કહેતા : “વિચાર વાવો, કાર્ય લણો. કાર્ય વાવો, આદત લણો. આદત વાવો, ચારિત્ર્ય લણો. ચારિત્ર્ય વાવો, તમારું ભવિષ્ય લણો.”

આમ, કોઈ પણ ગંભીર સાધના માટે આપણા અંતઃકરણની કેળવણી સાચા વિચારો અને સાચા ઈરાદાઓનાં બીજની વાવણીનું અત્યધિક મહત્ત્વ છે. “વાવશો તેવું લણશો”, “વિચારો તેવા બનશો.” જો આપણા મનને આડમાર્ગે વિચારવા દઈએ, જાત-જાતના માર્ગો દ્વારા આપણી શક્તિ દશે દિશામાં ભટકવા દઈએ, અર્થ વગરની બાબતોમાં જવા દઈએ તો કીમતી સાચા વિચાર અને ભાવનાનાં બીજને ગંભીરતાથી વાવવા સમય ક્યાંથી મળે?

ઈશ્વરે જ્યારે આપણને બુદ્ધિ પ્રદાન કરી છે, તેના પ્રતિબિંબ જેવા આપણને બનાવ્યા છે, ઊંડી વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ, વિવેક, દલીલશક્તિ, અન્વેષણશક્તિ અને

વિશ્લેષણશક્તિ આપ્યાં છે તો શું રસ્તા પર પડેલી શુલ્લક વસ્તુઓ માટે આપણે અહીં આવ્યા છીએ? શું ઈશ્વરનું પ્રદાન નિરર્થક જશે?

માટે પ્રભાવી દિવ્યાત્માઓ! તમે અહીં તમારી જાતનું સદાપૂર્ણ, દિવ્ય, સારભૂત સ્વભાવ-નિજ સ્વરૂપ-જાણવા અને અનુભવવા આવ્યા છો, ઊભા થાઓ અને આધ્યાત્મિક પથ પર કામે લાગો. સતર્ક, સચેત રહો. મન તમને છેતરે નહિ, બનાવટ ન કરે, મૂળ કાર્યથી વિમુખ ન કરે અને નાના-નાના આડરસ્તા પર ખેંચી ન જાય તેની કાળજી રાખજો.

રસ્તો પકડી રાખજો. સેંકડો આડરસ્તાઓ છે. લક્ષ્ય પર જતો રસ્તો એક જ છે. માટે શીઘ્ર-ગતિથી જતા બાણની માફક, સીધો રાહ લો. આ કે તે બાજુ ક્યાંય ગયા સિવાય પરમ ધ્યેય પ્રતિ આગળ ધપો. આ હડાપણ ગણાય. ખરો જિજ્ઞાસુ, ખરો મુમુક્ષુ આ પ્રમાણચિહ્ન ધરાવતો હોય. તમે આવા છો તે બતાવી દો. આમાં તમારું સર્વોચ્ચ કલ્યાણ છે, તમારું પરમ કલ્યાણ છે, તમારું મહત્તમ ભલું છે.

વિષાદ-ગ્લાનિથી પર રહીએ

આપણે આપણી મનોદશાને એટલે ઊંચે ઉન્નત કરવી જોઈએ જ્યાં આપણે પ્રકાશમાં સ્નાન કરી શકીએ. વિષાદ કે ગ્લાનિનું તો નામ-નિશાન જ ન હોય, પછી ત્યાં નિરાશા તો હોય જ ક્યાંથી? કમનસીબી જેવું કશું નથી. ઈશ્વર બધી માંગલિકતા અને ધન્યતાનો ભંડાર છે અને આપણા રાહ પર જે બધી બાબતો બને છે તે ઈશ્વરે આણેલા અવસરો-તકો જ છે.

આ જાતની ખરી સમજ-બૂઝ રાખી જીવનમાં જે સઘળી વસ્તુઓ આવે તેમાં ઈશ્વરનો હાથ ઓળખીએ, જેથી તે બાબતોને તકો ગણીએ, કમનસીબી નહિ. આ પસંદગીની બાબત છે, એ જ સત્ય છે. તેથી જો સત્યની જ વરણી કરીશું તો બધા વિષાદ અને ગ્લાનિથી પર જ રહીશું. આપણને ભાન થશે કે ઈશ્વરનો આપણા તરફ હસતો ચહેરો છે.

□ ‘મુક્તિપથ’માંથી સાભાર

આદર્શ ત્યાગનું પ્રાણતત્વ

- શ્રી સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી

વિશ્વના આ વિરાટ 'કમ્પ્યુટર'ને તમારા કોઈ પરિતોષ કે તમારા કોઈ પ્રકારના શોક-ઉદ્વેગને નિપજાવવાની કોઈ મનીષા નથી. એ તો નિર્વૈયક્તિક છે અને એને એવો કોઈ લાગણીમય કે આવેશમય અર્થ પોતાની પૃષ્ઠભૂમિમાં રાખવાની દાનત નથી, પણ માનવજાતિ લાગણીઓ અને આવેશોથી ઘડાયેલી છે અને એથી જ આ બધાં માનવરૂપો દરેક વખતે શાણપણના પ્રકાશમાં 'ન-હતાં' હોતાં નથી. કેટલીક વખત બુદ્ધિમાં ન ઊતરે એવી પ્રેરણાઓથી આપણને રહસ્યમય માર્ગદર્શન મળતાં હોય છે, કારણ કે એ માર્ગદર્શનની સ્પષ્ટતાઓ આપણે કરી શકતા હોતા નથી, જો કે છેવટે તો આ દુનિયાની દરેક વસ્તુ માટે સ્પષ્ટતા હોય તો છે જ. અર્જુનને ઉપસ્થિત પ્રસંગનો પ્રવક્તા બનાવીને ભગવદ્ગીતાના પ્રથમ અધ્યાયમાં અધ્યાત્મપંથના યાત્રીનું બયાન કરવામાં આવ્યું છે. યુદ્ધક્ષેત્ર એ જીવનક્ષેત્ર છે. જે જે વસ્તુઓ તમે આ જગતમાં કરવા માગો છો તે બધી જાણે તમારી સામે ઉપસ્થિત થયેલી જણાય છે અને તમે જે રીતે એ પરિસ્થિતિ સાથે પનારો પાડી શકો છો તેમાં જ તમારા શાણપણની ખરી કસોટી અને માપ છે. પરિસ્થિતિ એટલે તે બધું જ કે જેની સાથે તમે સંકળાયેલા છો, તે બધું જ કે જે તમે આ દુનિયામાં તે તે સંબંધ કરવા બંધાયેલા છો અને આ જગતમાં તમારા માથે બજાવવા માટેની આ ફરજોમાં કોઈ ઊંચી કે કોઈ નીચી વસ્તુ નથી. જગતની કોઈ વસ્તુ ઊંચી કે નીચી છે જ નહિ. કોઈ મોટા યંત્રના અમુક ભાગને તમે ઊંચો અને અમુક ભાગને નીચો લેખી શકો નહીં. દરેક ભાગને પોતપોતાનો ભાગ ભજવવાનો હોય છે, જે વિશ્વલક્ષી રીતે વ્યવસ્થિત છે અને જેને માનવીય દષ્ટિનું કશું મૂલ્ય નથી તેવી આ સંરચના વિશે કોઈ પણ પ્રકારની તુલના કે કોઈ વિરોધ તિરસ્કારપાત્ર જ ઠરે. આધ્યાત્મિક પંથના પ્રવાસીને,

સાધકને શરૂઆતમાં આધ્યાત્મિકતાથી સભર ઉત્સાહ હોય છે, આપણને સૌને આધ્યાત્મિકતા તરફ આદર છે અને જે ક્ષણે આધ્યાત્મિકતાનો વિચાર મનમાં ઊગે છે કે તરત જ આપણે કોઈ વસ્તુને વળગી રહેવાની અને કોઈકને છોડવાની અકથનીય અને ભયંકર પરિસ્થિતિમાં આવી પડીએ છીએ. ધર્મનું આ દેખીતું લક્ષણ છે અને માનવજાતની સુવિખ્યાત બનેલી આધ્યાત્મિકતા તો તપશ્ચરણ, ત્યાગ, મોક્ષાકાંક્ષા વગેરે છે. તે સમયે આપણે કલ્પેલા આપણા કોઈક આદર્શને વળગવું અને તેને માટે તેથી અન્ય એવી વસ્તુઓનો પરિત્યાગ કરી અને મોક્ષ મેળવવો એ આદર્શને આધ્યાત્મિકતા કરતાં સામાન્ય રીતે જુદો પડાતો નથી. આપણે એ રીતે રાગ (સંસાર) અને ત્યાગને (મોક્ષને) જુદા પાડીએ છીએ પણ ભગવદ્ગીતા આ જાતના ત્યાગનો સંદેશ આપતો ગ્રંથ નથી અને આમ છતાં પણ એ ગ્રંથ આદિથી અંત સુધી પૂરેપૂરો ત્યાગની ભભૂકતી જવાળાઓથી અવિરત જલી રહેલો છે. એ તમને બાળશે અને તમને ઉચ્ચતર વ્યક્તિત્વના સુવર્ણમય ચક્રચકાટથી સોહતા કરી દેશે. જગતમાં ત્યાગના તત્ત્વનું પૂર્ણ હૃદયથી ભારપૂર્વક નિરૂપણ કરતો કોઈ પણ ગ્રંથ હોય તો તે ભગવદ્ગીતા છે, પણ સાથોસાથ "જે વાતાવરણમાં માનવ જીવે છે, વાતાવરણ વાસ્તવિક છે અને દેખાતા વૈવિધ્યમાં સંવાદિતા સર્જે છે એવા જગતથી પોતાને તદ્દન અળગો કરી દેવો તેનું નામ આધ્યાત્મિકતા નથી" એવો પણ ઉપદેશ આપતો જો કોઈ ગ્રંથ હોય તો તે પણ ભગવદ્ગીતા સિવાય બીજો એક પણ મહાન અને મહત્ત્વપૂર્ણ આ વિષયમાં ગ્રંથ નથી. જ્યારે આપણા મનમાં એ ખાસ પ્રકારનો વિચાર ઊભરાય છે ત્યારે ઈશ્વર-અંખનાનું આંદોલન અનુભવીએ છીએ. ઈશ્વરની ધારણા કરીએ છીએ. આપણે પોતાને આ દુનિયાથી

ધરાઈ ગયેલા અનુભવીએ કે કલ્પીએ છીએ. થોડો વખત ટક્યા પછી આ મિજાજ શમી જશે કારણ કે આ કામચલાઉ મિજાજ છે. કેટલાક વિશિષ્ટ સંજોગોને લીધે આવનજવન કરવાવાળો છે. એ સર્વકાલીન બની ન શકે એટલે જ્યારે ચક્ર ફરે છે, આરાઓ અલગ સ્થિતિ પામે છે, કે તરત આપણી સમજણ, આપણી લાગણી, ભાવનાઓ, આપણાં વલણો, એની સાથે સાથે જ ફરી જાય છે અને આપણે આપણી આસપાસ સાવ જુદી વસ્તુઓ જોઈએ - અનુભવીએ છીએ. આપણને દરેક વખતે એકની એક વસ્તુ ગમતી પણ હોતી નથી અને અણગમતી પણ હોતી નથી. જેમ જેમ વર્ષો પસાર થતાં જાય છે તેમ તેમ આપણા કોઈ વસ્તુ વિશેના વિચારો બદલાય છે અને પૂર્વે જે વસ્તુને આપણે ચાહી હતી એને આજે ન પણ ચાહતા હોઈએ એવું

બને છે. આ જ વાત આપણને એક વખતે કોઈ ક્ષણે અણગમતી અને તિરસ્કરણીય વસ્તુને પણ લાગુ પડે છે. આપણા આ મિજાજો વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓથી સાપેક્ષ છે -સાપેક્ષ પ્રતિસંધિત પ્રતિક્રિયાઓ છે. આપણું મન એમાંથી પસાર થતું રહે છે એને આપણે ઉત્કાન્તિની પ્રક્રિયા કહી શકીએ. આ ક્રિયાઓ સંપૂર્ણ રીતે સાપેક્ષ છે અને એટલે એ સંપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓ નથી તેથી કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર આપણને સંપૂર્ણ સ્નેહ કે સંપૂર્ણ તિરસ્કાર સંભવી શકતો જ નથી. જ્યારે તમે જુદા જુદા વખતે જુદી જુદી વસ્તુઓને અનુભવો છો તે ધીરે ધીરે સ્વાસ્થ્ય પાણું મેળવવા જેવું અથવા કોઈ ઘા કે રોગને ક્રમે ક્રમે રૂઝવવા જેવું છે. મહાન અર્જુનની પણ આવી જ સ્થિતિ થઈ હતી અને આપણી પણ એવી જ સ્થિતિ થયા કરે છે.

□ 'ગીતાદર્શન'માંથી સાભાર

(જીવનના પાઠ પાઠા નં.૧૯ ઉપરથી ચાલુ)

અભ્યાસ કરવો જોઈએ. આ રીતે તમે તમારી જાતને આધ્યાત્મિક વિચારોનાં લીલાંછમ હરિયાળાં મેદાનો, જાદુઈ વૃક્ષ ઘટાઓ અને રૂપાળા બાગબગીચાઓમાં ફરવા માટે ભાગ્યશાળી બનાવી શકશો.

જો તમે સત્સંગના આનંદનો સ્વાદ ચાખો તો પછી એક દિવસ માટે પણ તેને છોડશો નહીં. તમારું જીવન સતત સત્સંગમાં રૂબેલું રાખો. બદલામાં તમે બીજાઓ માટે સત્સંગનો સ્રોત બની જશો.

રોજિંદા જીવનમાં લય અને સંવાદિતા લાવો

તમારી દિનચર્યા પ્રશાંત સાધના અને ઊર્ધ્વગામી પ્રાર્થનાથી શરૂ કરો. દિવસભરનાં કામો પાર પાડવાની તૈયારીરૂપે થોડી યોગની કસરતોનો અભ્યાસ કરો. તમારી ફરજોનું આનંદપૂર્વકની અનાસક્તિથી પાલન કરો. અમુક સમયે મંત્ર-જાપનું પુનરાવર્તન કરો, મનને અંતર્મુખ કરવા પ્રયાસ કરો અને દિવ્ય પ્રેમના પ્રશાંત ઝરણામાં સ્નાન કરો. દિવ્ય સદ્ગુણો કેળવો.

લોકોની સાથે, તેમની જરૂરિયાતો પ્રત્યે સમાધાનકારી અને અનુકૂળ બનો. અભ્યાસ, અભિવ્યક્તિ આધ્યાત્મિક ગુરુની સેવા અને આધ્યાત્મિક ઉપદેશોના મનન માટે થોડો સમય ફાળવો. જ્યારે રાત્રે સૂવા જાવ ત્યારે સરોવરમાંથી પ્રસ્થાન કરતા હંસ જેવા બનો - પોતાના શરીર પરના પાણીનાં બિંદુઓને ઝાટકી નાખી દૂર આકાશમાં તે ઊડી જાય છે, તે રીતે જ અનંતકાળ સુધી અસીમ દિવ્ય હાથોમાં ઉડ્યન કરો અને ગાઢ, આનંદમય ઊંઘને માણો. જો તમે તમારા જીવનને તાલબદ્ધ હલન ચલન દ્વારા આત્માભિમુખ કરી શકશો તો મનુષ્ય-જીવન કેટલું અદ્ભુત રોમાંચક છે અને જે કોઈ તેને ભરપૂર રીતે માણીને જીવે છે તેને માટે કેટલું ભર્યું ભર્યું છે તે આશ્ચર્યજનક રીતે જાણી શકશો!

તમે જીવનના આ શ્રેષ્ઠ બોધપાઠને આધ્યાત્મિક સંપત્તિથી સમૃદ્ધ કરીને આત્માસાત્ કરો, વિશ્વમાં સંવાદિતા અને શાન્તિને પ્રોત્સાહિત કરો.

□ 'રચનાત્મક વિચારશૈલી'માંથી સાભાર

સહ નાવવતુ । સહ નૌ ભુનક્તુ । સહ વીર્ય કરવાવહૈ ।
તેજસ્વિ નાવધીતમસ્તુ । મા વિદ્વિધાવહૈ ।
ૐ શાન્તિઃ । શાન્તિઃ । શાન્તિઃ ॥

કઠોપનિષદ

અર્થ : હે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ! અમારા બંનેનું; ગુરુ તેમજ શિષ્યનું રક્ષણ કરો. અમારા બંનેનું પાલન કરો. અમે બંને શક્તિ પ્રાપ્ત કરીએ. અમારા બંનેની ભણેલી વિદ્યા તેજસ્વી થજો. અમે બંને પરસ્પર દ્વેષ ન કરીએ. અમને ત્રિવિધ શાંતિ થજો.

કઠોપનિષદમાં નચિકેતા અને યમ વચ્ચેનો સંવાદ છે. શિષ્ય વિનયશીલ અને ત્યાગી તથા નિષ્ઠાવાન છે. યમ જ્ઞાનનો તથા સૌજન્યનો ભંડાર છે. આ ઉપરોક્ત શાંતિમંત્ર માત્ર ગુરુ અને શિષ્ય વચ્ચેની સંવાદિતા માટે જ નથી; આપણા દૈનિક જીવનમાં આપણી વ્યક્તિગત, પારિવારિક, સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય સંવાદિતા માટે પણ છે.

સૌથી મોટી વાત સાથે રહીને કામ કરવાની છે. તેના માટે ઋગ્વેદમાં સુંદર વાત કહી છે.
સંગચ્છધ્વં સંવદધ્વં સંવોમનાંસિ જ્ઞનતામ્ ।
સમાનોમન્ત્રસ્સમિતિસ્સમાની
સમાનં મનસ્સહ ચિત્તમેધામ્ ।
સમાની વ આકૂતિ સમાના હૃદયાનિ વઃ ॥
સમાનમસ્તુ વો મનો યથા વસ્સુહાસતિ ॥

ઋગ્વેદ ૮૦-૧૮૧-૨૪

હે પ્રભો ! અમો સાથે રહીએ; અમારી ચર્ચામાં સંવાદિતા હોય; અમારાં મન સમ્યક્ રહે; અમારી તમામ આધ્યાત્મિક અને સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં સામ્ય હોય; અમારી ભાવનાઓમાં પરસ્પર સદ્ભાવ રહે; અમારાં મન મળેલાં રહે; અમારા વિચારોમાં સામ્ય રહે; ઐક્ય રહે; અમારી એકતા સુદૃઢ રહે.

માનવનું ઘડતર પથ્થર, ચૂના, સિમેન્ટથી થયું

નથી; હૃદય-ઉર્જા-ચેતનાથી માનવજીવન સ્પંદિત છે. અહીં શરીર છે, પ્રાણ છે, બુદ્ધિ છે, મન તો છે જ પણ સૌથી મોટી દુષ્કરતા તે એ કે અહંકાર છે.

માનવ માત્ર બૌદ્ધિક સ્તરે જ જીવે તો અથડામણો થવાની જ. વૈદિક વાઙ્મય શરીર, મન અને આત્મા સુધીની વાત કરે છે. માત્ર બુદ્ધિચાતુર્ય અને છળકપટના કાવાદાવામાં જ આનંદ માણવાની વાત કરતું નથી. અહીં આ બંને મંત્ર ઐક્ય, સામ્યતા અને તે પણ સૌજન્યપૂર્ણ હોવાં જોઈએ તેવો આગ્રહ દાખવે છે; તદર્થે પ્રાર્થના કરે છે.

આ પ્રાર્થના છે, વૈદિક પ્રાર્થના છે. સકારાત્મક ચિંતન છે. ડૉ. જે. એસ. ગોર્ડન, ડાયરેક્ટર માર્ઈન્ડ, બોડી અને મેડિસિન, વોશિંગ્ટન ડી.સી. તથા ડૉ. એન્ડ્ર્યુઝ વોયલે આ બાબતે બહુ મોટું સંશોધન કર્યું છે. તેઓનું મંતવ્ય છે કે પ્રાર્થના તો કરવી જ પડશે. પ્રાર્થના એટલે કંઈ માગવાનું નથી. પ્રાર્થના એટલે વ્યક્તિગત ચેતનાનું સમષ્ટિગત ચેતના સાથે ઐક્ય. ‘હું’માંથી વિસ્તૃત થઈને ‘આપણે’ એટલું સમજાય તો જીવન સુખ, શાંતિ અને સમૃદ્ધિનું ધામ બને, પરંતુ એવું થતું નથી.

આપણાં કહેવાતાં ભણતર, ડિગ્રી, ડિપ્લોમા અને વિશ્વવિદ્યાલયોનાં પ્રમાણપત્રો વચ્ચે પ્રાર્થના ક્યાં અટવાઈ ગઈ છે તેની શોધ કદાચ હવે તો ઈશ્વર માટે પણ દુષ્કર થઈ પડશે.

સંશોધન એવું કહે છે કે તમો બાર મિનિટથી પ્રારંભ કરીને વધુમાં વધુ ૧૨ મિનિટનાં પાંચ આવર્તનો સુધીનો સમય પ્રાર્થના માટે લંબાવો તો તમોને તમારી ચેતના તમારા મસ્તિષ્કની વિચારશ્રેણી અને જેવું હૃદય માટે ECG છે તેવું મનને માટે EEG છે, તેનાં સ્પંદનોમાં અદ્ભુત સુરેખતા આવે છે, પછી એક કલાકથી વધુ પ્રાર્થના કરો તો વધુ સારો પ્રભાવ દર્શાવાયો નથી, પછી

તે જ સ્તર પર મન રહે છે.

માનવનું જીવન હૃદયથી સ્પંદિત જીવન છે. માત્ર બૌદ્ધિક સ્તરે જીવનારા લોકો હૃદયની સંવેદના સમજી શકતા નથી. સૂકો રોટલો કેમ ખવાય? તેમાં કઢી કે છાશ જોઈએ. આ સીધી અને સાદી સમજણ છે. શ્રુતિએ ઈશ્વર માટે કહ્યું, “આત્માત્વં ગિરિજા મતિઃ।” હે પ્રભુ તું આત્મા છે; ગિરિજા કે સતી તે મતિ કે બુદ્ધિ છે, પૌરાણિક કથાનક છે; શિવની ના છતાં સતી દક્ષને ત્યાં ગયાં અને દુઃખી થયાં. એકલી બુદ્ધિથી કામ કદીયે નહીં ચાલે; હૃદયનો સાથ હોવો જ જોઈએ.

ઉચ્ચ વિચાર હોવા, સદ્વિચાર હોવા તે આવશ્યક છે; પરંતુ આપણા વિચારથી આપણે જાણ્યે કે અજાણ્યે કોઈને દુઃખ તો નથી પહોંચાડતાને? - તે વિચારવું પણ આવશ્યક છે.

આમ, સાથે મળીને જ્યારે કામ કરવાનું હોય ત્યાં સરળતા, સહજતા, નિર્મળતા, નિષ્કામતા અને નિષ્કપટતા તો હોવી જ જોઈશે.

ઉપનિષદનો શાંતિમંત્ર કહે છે, ‘મા વિદિષાવહે’ અમારી વચ્ચે કદીયે દ્વેષ ન થાઓ. દ્વેષ થયો એટલે દૂધપાકમાં ગરોળી પડી. પછી દૂધપાક ઝેર થઈ જાય. દ્વેષ અને ઈર્ષ્યા કેન્સરથી પણ ખરાબ છે. આ દ્વેષ થવાનું કારણ આપણા વ્યક્તિગત અહંકારો જ છે. જ્યાં સુધી જીવનમાં સંવાદ છે ત્યાં સુધી સઘળું આનંદમય ગૌરવમય છે, પરંતુ જીવનમાં વિવાદ આવ્યો કે આપણો આનંદમહેલ ગંજીના ઘરની જેમ આકસ્મિક તૂટી પડશે.

આ સંવાદિતા માત્ર ગુરુ-શિષ્ય વચ્ચે જ નહીં પિતા અને પુત્રો; ભાઈ-ભાઈ વચ્ચે, માલિક અને તેના સેવક વચ્ચે કે સમાજના પ્રત્યેક સ્તરે હોવી ખૂબ જ જરૂરી છે. સ્વાર્થ, અહંકાર, છળ, દંભ અને સુપિરિયારિટી કોમ્પ્લેક્સને કારણે જ સંઘર્ષો ઊભા થતા હોય છે; માટે જ પ્રત્યેક કાર્ય વચ્ચે આ વૈદિક પ્રાર્થના આપણને વ્યક્તિગત, પારિવારિક, સામાજિક અને અંતે આત્મસામ્રાજ્યની

શાંતિ વિષે સભાન કરે છે.

(૨) પૂજ્ય વિનોબાજીએ કહ્યું કે જો પ્રલય થાય અને ભારતના તમામ આર્ષગ્રંથો પાણીમાં ડૂબી જાય તો પણ જો એક શ્લોક અખંડ અને અમર રહે તો તેમાંથી ફરીથી સમગ્ર ભારતીય સંસ્કૃતિનું પુનરુત્થાન થઈ શકે અને તે છે પ્રથમ ઉપનિષદનો પ્રથમ મંત્ર....

ઈશાવાસ્યમિદં સર્વં ચત્કિચ જગત્યાં જગત્।
તેન ત્યક્તેન ભુંજીથા મા ગૃધઃ કસ્ય સ્વિદ્ ધનમ્॥

આ સર્વ વિશ્વ ઈશ્વરથી જ આચ્છાદિત છે; આ જગતમાં જે કંઈ છે તે બધું જ ઈશ્વરમય છે. માટે ત્યાગીને ભોગવો; કોઈનું ધન ખૂંચવી લેશો નહીં. એટલે શું? તમારી ખુશીમાં મારી ખુશી છે; રાજીપો છે; મારી ઈચ્છા પ્રમાણે જ થાઓ તેવો આગ્રહ રાખવો નહીં. અહીં બૌદ્ધિક સત્તાવાળાઓની દલીલ એ છે કે જો તમો અમોને કહો છો કે અમારે અમારો આગ્રહ રાખવો નહીં. હઠ પકડવી નહીં, જડતા રાખવી નહીં તો આ નિયમ તમોને કેમ લાગુ ન પડે? તો આ વિચાર પણ દુર્ભાગ્યે નિમ્નસ્તરીય વિચાર છે; તમારો વિચાર માત્ર તમારા અહંકારને પોષે છે; તે ‘બહુજન હિતાય સુખાય ચ’ માટે નથી. આવું થઈ શકે તો તમારાં વ્યક્તિગત જીવન પણ સુરેખ બની શકે.

માટે જ ઈશોપનિષદનો મંત્ર આ વાતમાં વજૂદ ઊભું કરે છે.

ૐ પૂર્ણમદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્ પૂર્ણમુદચ્યતે।

પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે।

ૐ શાન્તિઃ। શાન્તિઃ। શાન્તિઃ॥

પરબ્રહ્મ સ્વર્ગ વગેરે અવ્યક્ત લોકો પૂર્ણ છે. આ વ્યક્ત જગત પણ પૂર્ણ છે. પૂર્ણ બ્રહ્મથી પૂર્ણ જ ઉત્પન્ન થાય છે. પરબ્રહ્મના પૂર્ણ યોગીઓ અને ભક્તો હૃદયમાં પૂર્ણને ધારણ કરે તો પૂર્ણ ઘટતું નથી; પૂર્ણમાંથી પૂર્ણ ગયા બાદ પણ શેષ તો પૂર્ણ જ રહે છે. આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક અને આધિદૈહિક ત્રિવિધ તાપથી શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ.

અહીં આ અદઃ તે કારણ છે, ઈદમ્ તે કાર્ય છે. આ સૃષ્ટિમાં દરેક કારણને કાર્ય કે અસર હોય જ છે. There is cause there is effect આપણે કારણને જ પકડીને બેસીએ અને તેની અસરોનો વિચાર ન કરીએ તો નહીં ચાલે. આવું કેમ ચાલે, જ્યારે આપણે જે કંઈ કાર્ય વિષે સભળ થવા માગતા હોઈએ તેમાં આપણી સમગ્ર ચેતનાએ એકરૂપ થવું પડે. માટે જ છાંદોગ્ય ઉપનિષદનો શાંતિમંત્ર કહે છે :

ૐ આપ્યાયન્તુ મમાંગાનિ વાક્ પ્રાણઃ ચક્ષુઃ
શ્રોત્રં અથો બલં ઈન્દ્રિયાણિ ચ સર્વાણિ ।
સર્વં બ્રહ્મોપનિષદં માહં બ્રહ્મ નિરાકુર્યાં મા મા બ્રહ્મ
નિરાકરોત્
અનિરાકરણં અસ્તુ અનિરાકરણં મે અસ્તુ । તત્
આત્મનિ નિરતે યઃ ઉપનિષત્સુ ધર્માઃ તે મયિ સન્તુ
તે મયિ સન્તુ ॥ ૐ શાન્તિઃ । શાન્તિઃ । શાન્તિઃ ॥

મારાં બધાં અંગો વાણી, પ્રાણ, આંખ, કાન, બળ અને બધી ઈન્દ્રિયો સંપૂર્ણ રહો. ઉપનિષદમાં કહેલું બધું જ બ્રહ્મ છે. - બ્રહ્મનો હું કદી અનાદર ન કરું અને બ્રહ્મ મને ન ભૂલે - મારું સદા રક્ષણ કરે, મારાથી કદી બ્રહ્મનો દ્રોહ ન થજો. આત્મામાં હું નિરત રહ્યો છું. ઉપનિષદોમાં બોધ કરેલા ધર્મોના ગુણો મારામાં રહેજો; મારામાં વધજો. એ ગુણો વિશે મારામાં પ્રીતિ થજો.

અહીં આદર આપવાની વાત મહત્વની છે. જ્યાં સુધી આપણે જે સમાજમાં જે લોકો સાથે રહીએ છીએ તે સમાજ અને તે લોકો પ્રત્યે આપણને શ્રદ્ધા નહીં થાય; તેમનામાં આપણે વિશ્વાસ ન રાખીએ; તેમનામાં ભરોસો ન ઊપજવી શકીએ ત્યાં સુધી આપણો આદર નહીં થાય.

સોયના કાણામાં દોરો પરોવવાનો હોય તો દોરો સળંગ સીધો જોઈએ. તેમાં દોરાનું એકાદ 'છુંછું' 'ફાઈબર' આમતેમ હોય તો તેને ભીનું કરીને એકાગ્ર કરવું પડે. આ બધી વાત ભીના થવાની જ છે. ભીના થવું એટલું ભીજવું. જે જીવનમાં ભક્તિ ન હોય, દૈન્યમાં સંવેદના ન હોય, મસ્તિષ્કમાં માત્ર જડતા હોય; સમાજમાં પોતાનો જ કક્કો ખરો તેમ કહેવા અને રાખવાની વૃત્તિ

હોય તે સમાજ સભળ ન થઈ શકે; તે તૂટી જાય, પરંતુ જો તમારી વૃત્તિ સમાજને તોડવાની જ હોય તો તમારે એ ન ભૂલવું જોઈએ કે સમાજની શક્તિ સંઘશક્તિ છે; સમાજ તૂટશે નહીં; તમો તૂટી જશો. માટે ઉપનિષદ સાવધાન કરે છે; હે પ્રભો ! આ સઘળું બ્રહ્મ છે, તેનો હું કદી અનાદર ન કરું.

શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુ કહે છે :

તૃણાદપિ સુનિચેન તરોરિવ સહિષ્ણુતા
અમાનિનાં માનદેય કીર્તનીયઃ સદા હરિઃ ।

તણખલા જેટલા સરળ સહજ, અહંકાર વગરના થાઓ. વૃક્ષોથી વધુ સહનશીલ બનો, જેમને માન આપવાની જરૂર નથી, તેમને પણ માન આપો, સાથે-સાથે પ્રભુસ્મરણ તો સદા કરતા જ રહો.

બધી સો વાતની એક વાત ! પ્રભુસ્મરણનું સાતત્ય વધારો. થોડુંક પણ નિયમિત ભજન થશે તો ચિત્ત અવશ્ય નિર્મળ થશે. ખરેખર માનવી અયોગ્ય, અબુદ્ધ કે મૂઢ અથવા જડ હોતો જ નથી; સૂર્યની સમક્ષ થોડાં વાદળો આવે એટલે થોડી વાર અંધારું દેખાય, તેથી શું ? વાદળો હટવાં એટલે પાછું ફરીથી અજવાળું થવાનું જ છે. પ્રયત્ન કરવો. ખમી લેવું. પ્રેમ આપવો, સહજ, સરળ બનવું. શ્રી ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના શબ્દો Serve, Love, Give, Purify, Meditate and Realiseને રોજ વાગોળવા. તેમણે આગળ ઉપર કહ્યું, Bear insult, Bear Injury, Bear Injustice, it is highest સાધના. માટે Be Good, Do Good, Be Kind and Be Compassionate - Enquire who am I ? Know thy Self and be free !

મુંડક અને માંડૂક્યનો શાંતિમંત્ર આ માટે સરળ ઉપાય બતાવે છે; કહે છે, પ્રભુને પ્રાર્થો; હે પ્રભો !

ૐ ભદ્રં કર્ણોભિઃ શૃણુયામ દેવાઃ ।

ભદ્રં પશ્યેમાક્ષભિર્યજત્રાઃ ।

સ્થિરૈરંગૈસ્તુષ્ટુવાંસસ્તનૂભિઃ વ્યશેમ દેવહિતં યદાયુઃ ।

સ્વસ્તિ ન ઈદ્રો વૃદ્ધઞ્ચવાઃ । સ્વસ્તિ નઃ પૂષા વિશ્વવેદાઃ ।

સ્વસ્તિ નસ્તાશ્વૈર્થો અરિષ્ટનેમિઃ । સ્વસ્તિ નો બૃહસ્પતિર્દધાતુ ।

ૐ શાન્તિઃ । શાન્તિઃ । શાન્તિઃ ॥

અમો કાનથી સારું સાંભળીએ. નેત્રોથી ઉચિત હોય તેટલું જ નિરખીએ. અમો સુદૃઢ અંગોથી તથા સમગ્ર દેહથી પ્રભુની સેવાર્થે સમર્પિત થઈએ. પરમાત્માના કાર્યમાં જ અમે અમારા આયુષ્યનો ઉપયોગ કરીએ.

તમો જ્યારે ગુરુ, સંસ્થા કે સમાજની સેવા કરો છો અને સો વખત કહ્યા કરો છો કે આમ કરવાથી મને હજારો રૂપિયાની ખોટ જાય છે તો તમારી સેવા તે તમારી મજૂરી છે. તે સેવા નથી; દંભ છે, ત્યાં કંઈક સ્વાર્થ છે. બાકી કપટ તો છે જ.

અહીં કહ્યું, “દેવહિતં યત્ આયુઃ” મારું જીવન પ્રભુ માટે જિવાય. સમર્પણની ભાવના છે. જ્યાં સમર્પણ નથી ત્યાં સરળતા ન હોઈ શકે, જડતા હોય તો જ સમર્પણ ન થાય. અહમ્, મમકાર હોય તો જ સમર્પણ ન થાય.

પંજાબના દરજીને પૂછો કે સોય આપીશ? તો તે માથામાં બાંધેલી તેની પાઘડી અથવા દેશી દરજી તેની ટોપીમાંથી સોય કાઢી આપશે, પરંતુ કાતર માગો તો પગ પાસેથી આપશે. જે જોડે, જે સાંધે, જે સંબંધ બાંધે તેનું સ્થાન માથા ઉપર હોય, પરંતુ જે કાપે તેનું સ્થાન પગ પાસે હોય. આપણે યોગની વાત કરીએ. આ યોગ એટલે જ જોડવું. યોગ એટલે સુખ, શાંતિ, સમૃદ્ધિ અને સૌજન્ય; જ્યારે વિયોગ એટલે વિમુખતા, અશાંતિ, અવનતિ અને દુઃખ. ઐતરેય ઉપનિષદ કહે છે,

ૐ વાસ્મે મનસિ પ્રતિષ્ઠિતા । મનો મે વાચિ પ્રતિષ્ઠિતમ્ । આવિરાવીર્મ એધિ વેદસ્ય મ આણિસ્થઃ । શ્રુતઃ મે મા પ્રહાસીઃ । અનેનાધીતેન અહોરાત્રાન્સંદધામિ । ઋતં વદિધ્યામિ । સત્યં વદિધ્યામિ । તન્મામવતુ । તદ્વક્તારમવતુ । અવતુ મામ્ । અવતુ વક્તારમ્ । અવતુ વક્તારમ્ ॥

ૐ શાન્તિઃ । શાન્તિઃ । શાન્તિઃ ॥

કુદરતે આપણને કાન બે આપ્યા છે; પરંતુ જીભ એક જ આપી છે. તેથી કુદરત ઈચ્છે કે આપણે સાંભળીએ વધુ અને બોલીએ ઓછું. દુર્ભાગ્યે આપણને બીજા લોકોને સાંભળવાની ટેવ જ નથી. આટલું જ માત્ર નહીં, ઉપનિષદ સાવધાન કરે છે, કહે છે, “મારી વાણી મારાં

મનમાં સ્થિર થજો. મારું મન મારી વાણીમાં સ્થિર થજો.” બોલવાનું વિચારીને છે. વગર વિચાર્યે બોલવાનું નથી. જે જીવનમાં આંતર-ચિંતન નથી, મનોમંથન નથી, આત્મસ્થતા નથી, તેની વાણી નિર્મળ કદીયે ન હોઈ શકે. જે મનમાં હોય, તે જ બોલાય અને તે જ પ્રમાણે વર્તન કે આચરણ થાય તો તે જીવન શ્રેષ્ઠ થઈ શકે, પરંતુ મનમાં બોલો કંઈક અને કરો કંઈક તો તે બીજાની સાથે નહીં, આપણે આપણી પોતાની જાતને જ છેતરીએ છીએ. માટે જ કહ્યું છે, “BE TRUE TO THY OWNSELF” આ એક ગંભીર વિચાર છે.

શ્રી કવિવર ટાગોર એટલા માટે જ પ્રાર્થે છે:

‘અંતર મમ વિકસિત કરો, અંતરતર હે !’

આપણી સત્તાના સંઘર્ષમાં આંતરચેતનાની સરવાણી સુકાઈ ગઈ છે, જ્યારે ચામડી સુકાઈ જાય ત્યારે ભાઈ પડી જાય, પછી બળતરા થાય, પ્રાર્થનામાં પ્રેમ જાગે, તો અંતરનો માહલો ઉજાગર થાય. પ્રાર્થના પ્રભુપ્રીતિ પ્રગટાવે છે. પ્રભુમાં પ્રેમ થાય તો પ્રભુનાં જનમાં પ્રેમ થાય જ, એ નિર્વિવાદ સત્ય છે, પછી કોઈ ભૂલ કરે, તો ક્ષમા આપી શકાય, પરંતુ સામેવાળો ક્ષમા માગે તો ! પરંતુ જો ક્ષમા ન માગે ! હું જ ખરો છું તેવું મમત્વ રાખે તો ! તો વૈદિક વાસ્મય કહે છે, ‘તેન ત્યક્તેન’ તેનો ત્યાગ કરવો.

શ્રી ચૈતન્ય કહે છે, “નિઃશ્વાસે કઃ વિશ્વાસઃ કદા રુદ્ધો ભવિષ્યતિ” આ શ્વાસનો કંઈ ભરોસો નથી કે ક્યારે બંધ જાય. માટે જેટલા શ્વાસ અંદર આવે કે શ્વાસ બહાર જાય, તે પ્રત્યેક શ્વાસ લોકોપયોગી બને, પ્રભુપરાયણ બને તો જીવનસાર્થક્ય દુષ્કર નથી.

‘વૈદિક વાસ્મય’ માંથી સાભાર

ઉપનના પાઠ

- શ્રી સ્વામી જ્યોતિર્મયાનંદજી

માનવજાતે વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં ભરેલી હરણફાળ અદ્ભુત છે. એક વખત મનુષ્યની પહોંચની બહાર ગણાતા ચંદ્રની ભૂમિ પર હવે માનવે પગ મૂકી દીધો છે. સમય અને અંતરિક્ષની દીવાલો હવે પહોંચની બહાર રહી નથી તો પણ, આટઆટલી સિદ્ધિઓ મેળવ્યા છતાં એ આશ્ચર્યપ્રદ છે કે મનુષ્ય પોતાના દરરોજના જીવનવ્યવહારની સમસ્યાઓને હલ કરવા શક્તિમાન નથી ! કોઈ પણ છુપાયેલાં રહસ્યોને અતિ સૂક્ષ્મ એકમમાં ઉકેલવા સમર્થ હોવા છતાં માનવને ખુદ પોતાના મનની પ્રક્રિયા પરત્વે ઘણી ઓછી સૂઝ હોય છે; મનમાં રહેલી મહાન આંતરિક કાર્યશક્તિ વિષે પણ તે અજાણ હોય છે !

મનુષ્ય તેના આશ્ચર્યપ્રેરક શૈક્ષણિક જ્ઞાન છતાં પોતાનો ક્રોધ કે અજંપાભર્યા મિજાજનું નિયંત્રણ કરી શકતો નથી. ટૂંકમાં, સાચા સુખ અને શાન્તિ માટેના અનુભવની કળા વિષે તે કંઈ જાણતો નથી. જો આ સરળ કળા વિષે પણ જ્ઞાન ન હોય તો વ્યક્તિની બધી જ ઉપલબ્ધિઓ નિરર્થક બને છે અને તમામ પ્રતિષ્ઠાઓ નિર્માલ્ય બને છે.

આથી સાધકે પ્રાચીન ઋષિઓ તથા સંતોએ આપેલા જીવન માટેના આવશ્યક ઉપદેશો પ્રત્યે પોતાનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું જોઈએ. મહાપુરુષો અને જ્ઞાની મહાત્માઓ હજી પણ આ અમૂલ્ય ઉપદેશો આપી રહ્યા છે. હજારો વર્ષોથી મહાન યોગીઓ દ્વારા પ્રમાણિત અને આચરવામાં આવતા થોડા સરળ પાઠો વિષે હું તમને કહું છું.

ઉદાત્ત મહત્વાકાંક્ષા સેવો

જો તમારે તીરથી લક્ષ્યવેધ કરવો હોય તો તમારે લક્ષ્યની ઉપરના બિન્દુ પર નજર ઠેરવવી જોઈએ; જો તમે લક્ષ્યથી આગળના કોઈ સ્થળ પર નજર સ્થિર કરશો તો તમે સફળ થશો નહીં. લગભગ એ રીતે જ, જો તમારી

સાધના આ જગતના ક્ષણજીવી આનંદ-પ્રમોદ માટે હશે તો તમે હતાશા અને નિષ્ફળતાથી વિશેષ શી આશા રાખી શકો ? જો તમે તમારામાં વહેતા વિશ્વવ્યાપક જીવન-ઝરણાને શોધવાની મહત્વાકાંક્ષા સેવશો - ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કે ઈસુ ખ્રિસ્ત સાથેના એક્યની કે આત્મસાક્ષાત્કાર માટેની ભાવના - તો તમારા દરેક કાર્યમાં અદ્ભુત સુંદરતા તથા પ્રસન્નતા લાવી શકશો.

ન્યાયી બનો

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ ગીતામાં કહ્યું ; “યતો ઘર્મસ્તતો જયઃ”, અર્થાત્ ‘જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં વિજય હોય છે.’ મન અને ઈન્દ્રિયો આત્મસાક્ષાત્કારની પ્રાપ્તિ તરફ સીધાં દોરી જાય છે. તેથી તેની ઉપર પ્રભુત્વ મેળવવું એ જીવનનો સાચો વિજય છે. આનાથી જન્મ અને મરણના ચક્રનો અંત આવે છે.

બીજાઓને ન્યાયી કે ધર્મશીલ બનવા માટે દબાણ ન લાવો. તમારા પોતાના દષ્ટાંતથી તમે ન્યાયના પંથ પર ધીમે ધીમે તેમને દોરી જઈ શકશો, પરંતુ જો તમારા પોતાના હૃદયમાં ન્યાયનાં મૂળ ઊડે સુધી નહીં રોપો અને જગતને ન્યાયના પંથ પર ચલાવવા વધુ પડતા આતુર થશો તો તમારા પ્રયાસો દંભી બની જશે અને તેનાં વિરુદ્ધ પરિણામો આવશે. ગીતા-બાઈબલ અને બીજાં પવિત્ર પુરાણોના અભ્યાસ દ્વારા તમારે ન્યાયીપણું કે સદાચાર ખરેખર શું છે તેની ઊંડી સમજ કેળવવી જરૂરી છે. આવો અભ્યાસ કોઈ નિષ્ણાંતના માર્ગદર્શન નીચે કરવો જોઈએ કે જેથી બીજા કહેવાતા ધર્મગુરુઓના સંકુચિત મનોવૃત્તિવાળા ખ્યાલોથી દૂર રહીને તમે ન્યાયીપણાના સાચા અર્થ પ્રત્યેની સૂઝ વિકસાવી શકો.

સતત કાર્યરત બનો

મનુષ્ય દોડતાં ઝરણાં, કલકલ વહેતી

નદીઓ, પાણીના ધોધની વર્ષા ઇત્યાદિ પાસેથી નોંધપાત્ર પદાર્થપાઠ શીખે છે : જ્યાં જડતા છે ત્યાં વિકાસમાં બંધિયારપણું કે નિષ્ક્રિયતા છે, આપત્તિ અને મૃત્યુ છે. પરંતુ જ્યાં સતત હલન ચલન અને પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં ખળખળ વહેતું આનંદીપણું, શક્તિ અને સર્જનાત્મકતા છે.

જીવનની પ્રવૃત્તિઓમાંથી નિવૃત્ત થવાનું કદિ વિચારશો નહીં. બલકે, વિભિન્ન પ્રકારનાં કામો/પ્રવૃત્તિઓમાંથી નિઃસ્વાર્થ આનંદ માણતાં શીખો. કર્મયોગના સિદ્ધાંત વિષે ઊંડી સમજણ મેળવો અને તમારાં જીવનને નિઃસ્વાર્થતાની ભાવનાથી તરબોળ કરી દો; “મારા જીવનને વધુ આરામપ્રદ, આનંદમય અને સલામત રાખવા હું શું કરી શકું” એવું વિચારવાના બદલે એવું વિચારો કે “મારી આસપાસના લોકોની સેવા માટે હું શી રીતે ઉપયોગી થઈ શકું, આબાદીના બાગની ખીલવણી કઈ રીતે કરી શકું અને અન્યનાં હૃદયમાં શાંતિ તથા સુખ કઈ રીતે ભરી શકું.”

જ્યારે તમે નિઃસ્વાર્થપણાના આનંદને મનઃચક્ષુ વડે નિહાળવા માંડશો ત્યારે તમે કદિ અહમ્ના આધિપત્યવાળા જીવનની ટૂંકી મર્યાદાઓના બંધનમાં નહીં રહો; આ જ સાચી સફળતા અને સમૃદ્ધિનું મહાન રહસ્ય છે. જ્યાં કલ્પનાશક્તિ સૂક્ષ્મ આત્મા પૂરતી મર્યાદિત હોય તે હતાશા અને દુઃખને પોષે છે; ત્યાં દિવ્ય સદ્ગુણોનાં પુષ્પો ભાગ્યે જ ખીલે છે.

સાક્ષીભાવ કેળવો

અનાસક્તિની કળા શીખો. જ્યારે અનાસક્તિને સાચા અર્થમાં સમજશો ત્યારે બીજાઓની સમસ્યા પરત્વે ઠંડા અને અસહિષ્ણુ બનવાના વિચારો તમને આવશે નહીં. ઊલટું, અનાસક્તિ તમને આધ્યાત્મિક પ્રસન્નતાથી ભરી દેશે.

અનાસક્તિ એ ઊંચે ઊડવા જેવી ક્રિયા છે. જેમ જેમ તમે વધુ ઊંચા ઊડો તેમ વધુ વિસ્તારમાં સૃષ્ટિ સૌંદર્ય નિહાળી શકશો, પરંતુ જ્યારે તમારાં જીવનની મર્યાદિત

વાસ્તવિકતાઓથી આગળ જઈ શકો નહીં ત્યારે તમે કુદરતના વિસ્તારના આનંદથી વંચિત સાંકડા પિંડ સમા મનુષ્ય જેવા બની જાવ છો.

એ હકીકતનો સદા સર્વદા ખ્યાલ રાખો કે જગત એક રહસ્યમય સર્જન છે. વેદની ઉક્તિના “કશું જ હસ્તી ધરાવતું નથી કે કશું જ મારી માલિકીનું નથી.”ના ભાવને ચરિતાર્થ કરો. નાટકના તખ્તા પર અભિનય કરતા નટની જેમ તમારું જીવન જીવતાં શીખો.

જો કે, આ સંદર્ભમાં એક ચેતવણી ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે. સાધના અને પ્રાર્થના વડે તમે આસપાસની દુનિયા પરથી તમારું મન હઠાવી શકશો. એ પ્રત્યેક સમયે તમને જગત અતિશય કષ્ટદાયી અને વિસંવાદી જણાશે. આ અત્યંત સ્વાભાવિક છે. જેમ જેમ તમારી આંતરિક દષ્ટિ વડે આધ્યાત્મિક સંવેદનશીલતાનો વિકાસ થાય તેમ ગપ્પા, નિંદા-કુધલી, દંભયુક્ત લાગણીઓ અને ક્ષુલ્લક ચર્ચાઓયુક્ત જે જગત તદ્દન સ્વાભાવિક જણાતું હતું તે હવે ઘૂણાજનક અને કડવાશથી ભરેલું જણાય છે. આથી જેમ તમે યોગના પથ પર પ્રગતિ સાધો તેમ તમારે એ રીતે વિચારીને પગલાં ભરવાં જોઈએ કે ભલે તમે આંતરિક આભાસોનો નાશ કરવા શક્તિમાન હો તો પણ બીજાઓની પ્રત્યે સમજણ અને સહિષ્ણુતાનો વિકાસ કરી શકો. “અનુકૂળ બનો અને સમાધાન કરો” નો સોનેરી નિયમ આધ્યાત્મિક અનાસક્તિની નિષ્પત્તિ તરીકે અનુસરે છે.

ભક્તિરૂપી અમૃતમાં તરબોળ બનો

જ્યારે મનુષ્યના હૃદયમાં દિવ્ય આત્મા પ્રત્યે અનાસક્તિ વધારવાનું શક્ય બને ત્યારે જગત પ્રત્યે અનાસક્તિ ભાવ કેળવાય છે. ઉપનિષદનાં આ રહસ્યને યાદ રાખો: “બધાં પ્રત્યે આત્મા ખાતર જ સ્નેહ કરવામાં આવે છે. તમારામાં રહેલો આત્મા એ અમૃત છે.” માનવીના તમામ પ્રયત્નો અને સાધના

અંતરાત્મા કે પરમ સુખની અનુભૂતિ માટેનો આંતરિક આવેગ છે.

તમારા જીવન-વ્યવહારમાં અને જીવન દ્વારા દિવ્ય સંકલ્પનાં કાર્યોને જોવાનું શીખો. જ્યારે સમૃદ્ધિનો વિકાસ થાય ત્યારે તમારા અહમ્ને યશ આપો નહીં, પરંતુ દિવ્ય હાથોના ગૌરવશાળી કાર્યને પિછાણો અને તેના ઋણી બનો. જ્યારે દુર્દેવથી પ્રભાવિત બનો ત્યારે તમારા પ્રત્યેક સોપાનની કાળજી લેનાર દિવ્ય હાથો પ્રત્યેથી નજર ઉઠાવી ન લો. હકીકતમાં જે મુશ્કેલીભર્યું દેખાય છે એ છુપાયેલી સમૃદ્ધિ જ છે. જગતને તેના સર્જનહારે એ રીતે ઘડ્યું છે કે મનુષ્યના જીવનની દરેક ઘટમાળ તેના આત્માના અભ્યુદય માટે રચાયેલી હોય છે.

ઈશ્વરના ગૌરવથી વ્યાપ્ત જગતને નીરખવા માટે અગમ્ય દીર્ઘદષ્ટિને ખુલ્લી કરવી જરૂરી છે. જપનો આશ્રય લેવાથી તમે આ અગમ્ય દષ્ટિના વિકાસમાં સફળ થશો.

તમારી ધાર્મિક માન્યતા મુજબ તમારા - કોઈ પણ પસંદગીના મંત્ર અથવા દિવ્ય નામનું રટણ કરો અથવા થોડી વાર માટે પણ તેની ટૂંકી પ્રાર્થના કરો; અને તમારી આસપાસ દિવ્ય અનુભૂતિનો અનુભવ કરો. નામનું રટણ કરતી વખતે તમે એ દિવ્ય આત્માએ તમને ચોતરફથી આલિંગનબદ્ધ કરેલ છે એવો ભાવ કેળવો-તે સર્વવ્યાપી અને સર્વશક્તિમાન છે. એક બાળક જેમ આઈસક્રેન્ડીની મજા માણે તે રીતે દિવ્ય નામની મીઠાશ તમારે પણ માણવી જોઈએ.

જો તમે દિવ્ય નામના રટણ માટેના ફળની આશા રાખતા હો તો તમારામાં ભક્તિની ગૂઢ કળાનો અભાવ છે. તમારી તમામ જરૂરિયાતોની શું પરમેશ્વરને જાણ નથી? તેથી તમે મંત્રનું રટણ કરતા હો ત્યારે તમારી અપેક્ષાની ચીજો માટે શા માટે તમારા મનને બોજારૂપ બનાવવું જોઈએ ? તેને બદલે મંત્ર-જાપમાંથી ઉદ્ભવતી અમાપ મીઠાશનો આનંદ પ્રાપ્ત કરતાં શીખો. આ રીતે તમારા જીવાત્માને આધ્યાત્મિક તાકાતથી ચેતનવંતો બનાવો.

વીર બનો

એશ-આરામની જિંદગી માગો નહીં. મહાભારતમાં આ સંબંધે એક અદ્ભુત દૃષ્ટાંત છે. પાંડવ તથા કૌરવોના વીર પિતામહ ભિષ્મ યુદ્ધભૂમિ પર ઝેરી બાણોથી હત થઈને મૃત્યુશય્યા પર પડ્યા હતા. તેઓ મૃત્યુ પામ્યા નહોતા, પરંતુ યુદ્ધ કરવા માટે શક્તિમાન નહોતા. કોઈક તેમને આરામ મળે તે માટે ઓશિકાં લઈ આવ્યું, પરંતુ તેઓએ તેનો ઈન્કાર કર્યો. ત્યાર બાદ અર્જુને ધરતીમાં ત્રણ બાણ છોડ્યાં, જેના ટેકા પર ભિષ્મનું માથું ઢળેલું રહ્યું. તેઓ આ પ્રકારનું ઓશિકું મળવાથી અત્યંત ખુશ થયા, કેમ કે તેમના જેવા વીર યોદ્ધા માટે આ જ અનુરૂપ હતું. આ દૃષ્ટાંત કથાનો ઉપદેશ એ છે કે જીવનરૂપી યુદ્ધમાં સાધકે સતત વીર યોદ્ધા જેવા બનવું જોઈએ. તેણે આરામ અને મોજશોખની જિંદગી તરફ વળવું જોઈએ નહીં, કારણ કે આવું વર્તન એક યોદ્ધા માટે નિર્વીર્ય અને કાયરતા ભરેલું છે. અહમ્મયુક્ત મન દ્વારા આપખુદ રીતે લાદેલા શરીર પ્રત્યેના વધુ પડતા એશ-આરામ માટે વધુ કાળજી રાખશો તો તમે શાન્તિ અને રોશનીની અદ્ભુત સીમાઓ તરફ લઈ જતી શક્તિથી વંચિત રહેશો.

સત્સંગની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયાસ કરો

ભીડ ભર્યા શહેરમાં રહેતો મનુષ્ય તાજગી ભરેલા અને શાંત વાતાવરણવાળાં લીલાંછમ મેદાનોમાં પ્રવાસ કરે ત્યારે અસામાન્ય આહ્વાદ અનુભવે છે. એ જ પ્રમાણે સત્સંગ દ્વારા પ્રાપ્ત આધ્યાત્મિક વિચારોની અનુભૂતિમાં પ્રવેશતાં જ અદ્ભુત પ્રકારના સુખને માણી શકશો.

સત્સંગને બે પાસાંઓ છે. તમારે ગીતા, ઉપનિષદો અને બીજા તેજસ્વી મહાપુરુષોના ઉપદેશો ગ્રહણ કરવા જોઈએ. પરંતુ જ્યારે આ પ્રકારના સક્રિય સત્સંગનો પ્રકાર શક્ય ન હોય ત્યારે તમારે પુરાણો અથવા તો જ્ઞાની પુરુષોએ લખેલા ગ્રંથોના ઉપદેશોનો

અનુસંધાન પાના નં. ૧૨ ઉપર

જો જસ કરની તો તસ ફલ યાખા

- શ્રી સ્વામી નિખિલેશ્વરનંદજી

જ્યારે જીવનમાં કોઈ અણધારી વિપત્તિ આવે છે, ત્યારે સામાન્ય રીતે મનુષ્યના મનમાં એ પ્રશ્ન ઊઠે છે કે જીવનમાં આટલું બધું દુઃખ શા માટે છે? ભગવાન તો દયાળુ છે અને વળી પાછા તેઓ તો સર્વશક્તિમાન છે તો દયા દાખવીને મનુષ્યનાં દુઃખ દૂર કેમ કરી દેતા નથી? રાજકુમાર સિદ્ધાર્થના મનમાં પણ પ્રશ્ન ઊઠ્યો હતો કે 'જગતમાં આટલું બધું દુઃખ કેમ છે?' આ પ્રશ્નનો ઉકેલ મેળવવા માટે તેમણે મહાભિનિષ્ક્રમણ કર્યું અને પ્રશ્નનો ઉકેલ મેળવી બુદ્ધ બન્યા. આ પ્રશ્નનો ઉકેલ મેળવવા માટે આપણે પણ એ સ્થિતિમાં પહોંચવું પડે, કેમ કે આપણું નાનકડું મન અનંત અને અસીમ એવાં ભગવાનનાં કાર્યોને કેવી રીતે સમજી શકે? પોલ ડેવિસે 'The Mind of God' નામનું પુસ્તક લખ્યું છે. તેમાં તેમણે જણાવ્યું છે કે આ સીમિત મનથી ભગવાનના મનને જાણી શકાતું નથી. એ તો સમાધિની સ્થિતિમાં મન જ્યારે શાંત અને નીરવ થઈ જાય, ત્યારે એ સ્થિતિમાં ઈશ્વરના મનને સમજી શકાય, પણ બધા મનુષ્ય કંઈ સમાધિ અવસ્થામાં જઈ શકે નહીં તો પછી શું ઈશ્વરનાં કાર્યોને અને જીવનમાં આવતાં દુઃખોને ક્યારેય સમજી નહીં શકાય?

ના, એવું નથી. જીવનમાં આવતાં દુઃખો અને આઘાતોને સમજવા માટે માનસિક જગતમાં અફર એવો નિયમ છે. એ નિયમને સમજવાથી દુઃખોનો પ્રશ્ન મન દ્વારા થોડા ઘણે અંશે સમજી શકાય છે. જે નિયમને 'રામચરિતમાનસ'માં તુલસીદાસજીએ આ રીતે વર્ણવ્યો છે કે 'જો જસ કરની તો તસ ફલ યાખા' - એટલે કે જેવાં કર્મ કરો તેવું જ ફળ મળે. આ નિયમને કર્મના સિદ્ધાંત તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

જેમ ભૌતિક જગતમાં સ્થૂળ પદાર્થોની બાબતમાં ગુરુત્વાકર્ષણનો નિયમ પ્રવર્તે છે કે ઉપરથી ફેંકવામાં આવેલો પદાર્થ વચ્ચે કોઈ અવરોધ ન આવે તો નીચે જ પડે છે. એ જ રીતે માનસિક જગતનો નિયમ છે કે જેવું કર્મ

કરો તેવું ફળ પામો. 'કરો તેવું પામો.' ભૌતિક અને માનસિક જગતના આ બંને નિયમો અફર છે. એને કોઈ સ્વીકારે કે ન સ્વીકારે એથી એની સચ્ચાઈમાં કંઈ ફેર પડતો નથી. સારાં કર્મ કરનારાને સારું ફળ મળે અને ખરાબ કર્મ કરનારને ખરાબ ફળ મળે છે. આમાં લાંચ આપીને કોઈ છટકી શકતું નથી, પણ તો પછી એક પ્રશ્ન એ ઊઠે છે કે સત્યનું પાલન કરનારાઓ, પ્રભુના ભક્તો આ બધાંને જીવનમાં બહુ દુઃખ પડે છે, જ્યારે દુષ્ટ લોકો સુખી જણાય છે. આમ કેમ થાય છે? આ વિરોધાભાસને સમજવા આપણે કેવા કેવા પ્રકારનાં કર્મ કેવી કેવી રીતે ફળ આપે છે, તેની સમજ મેળવવી પડશે.

ત્રણ પ્રકારનાં કર્મ:

ક્રિયામાણ કર્મ : ભૂખ્યો માણસ જમી લે એટલે તુરત જ તૃપ્તિ મળી જાય છે. કોઈ આગમાં હાથ નાખે તો તાત્કાલિક દાગી જાય છે. જે કર્મ કરતાં તાત્કાલિક ફળ મળે એ ક્રિયામાણ કર્મ.

સંચિત કર્મ : જે ક્રિયામાણ કર્મ સંચિત થઈ જાય અને પછી ફળ આપે તે સંચિત કર્મ છે. દા.ત જો કોઈ દાન આપે અને દાનની જાહેરમાં પ્રશંસા ન થાય તો તે સંચિત કર્મ બની ગયું અને તે તેના ખાતામાં જમા થઈ જાય છે પણ જો જાહેરમાં પ્રશંસા થઈ ગઈ તો એ ક્રિયામાણ કર્મ બની જતાં જમા થતું નથી.

પ્રારબ્ધ કર્મ : સંચિત કર્મ જ્યારે ફળરૂપે આવે છે ત્યારે તે પ્રારબ્ધ કર્મ બને છે. પ્રારબ્ધ કર્મ એટલે બીજું કંઈ નહીં પણ પૂર્વે કરેલો પુરુષાર્થ. અગાઉ કરેલો પુરુષાર્થ સંચિત કર્મરૂપે જમા થઈને પછી ભાગ્યરૂપે આવે છે. આથી જેવાં કર્મ કર્યા હશે તેવું ભાગ્ય ઘડાશે. દરેકને તેનાં સંચિત કર્મ પ્રમાણે ફળ મળે છે. ભગવાનના સુપર કમ્પ્યુટરમાં બધાંની નોંધ લેવાય છે. દરેક કર્મ પ્રમાણે તેનાં ફળ પણ નક્કી જ હોય છે, પણ તે ફળ ક્યારે મળશે તે અગાઉથી જાણી શકાતું નથી. દરેક વ્યક્તિનું એક ગુપ્ત ખાતું રહેલું છે. તેમાં સારાં અને ખરાબ કાર્યોનું ફળ

જમા થયા જ કરે છે. એમાં પાછું એવું નથી કે ખરાબ કર્મોનું ફળ પછી થોડું સારું કર્મ કરીને ભૂંસી નાખી શકાય. આ ગુપ્ત ખાતામાં બંને પ્રકારનાં ફળ જમા થયા કરે છે, અને તે પ્રમાણે દરેકને ભોગવવાં પડે છે.

કર્મનું ફળ કેવી રીતે મળે છે ?

કર્મનું ફળ જીવનમાં બે રીતે આવે છે. એક તો મનમાં સંસ્કારરૂપે અને બીજું વિશ્વમાં વ્યાપકરૂપે. તેમાં પ્રથમ વિશે જોઈએ તો જેવા મનના સંસ્કાર તેવી તેની ગતિવિધિ બને છે. જેઓ સત્કાર્યો કરે છે, પોતે દુઃખ વેઠીને અન્યની સેવા કરે છે, તેમના મનમાં અજ્ઞાત રીતે પણ આ સત્કાર્યોની છાપ પડે છે. તેથી મનમાં પ્રસન્નતા અને ઉલ્લાસ રહે છે. મનની શક્તિ વધે છે. મન વધુ ને વધુ સારાં કાર્યો કરવા ઉત્સાહિત રહે છે. આ થયા સત્કાર્યના સંસ્કાર અથવા તો તેની મનમાં પડેલી છાપ. સત્કાર્યોના સંસ્કારથી સદ્બુદ્ધિ થાય છે. સદ્બુદ્ધિથી બીજાં અનેક શુભ કાર્યો થાય છે. આમ, શુભ કાર્યોનું પ્રમાણ ઉત્તરોત્તર વધતું રહે છે. એથી ઊલટું ખરાબ કાર્યો કરનારના મનમાં ખરાબ સંસ્કારો પડે છે. આ ખરાબ સંસ્કારો વધારે ખરાબ કર્મોમાં ખેંચી જાય છે. તેથી મનમાં અશાંતિ આવે છે, વ્યગ્રતા આવે છે, અસલામતી આવે છે તેવું મન વધારે ને વધારે નીચે ખેંચી જાય છે. પછી તેવો મનુષ્ય વધુ ને વધુ દુષ્ટત્યો કરતો રહે છે.

બીજી રીતે કર્મનું ફળ વિશ્વમાં વ્યાપકરૂપે મળે છે. સારાં કર્મો કરનારને સત્કાર્યનું કદી ખરાબ ફળ મળતું નથી. તેમ ખરાબ કર્મો કરનારને એનું કદી સારું ફળ મળતું નથી તો પછી જગતમાં ખરાબ કર્મો કરનારા સુખી કેમ છે ?

દુષ્ટ લોકો સુખી કેમ છે ?

આ પ્રશ્નના જવાબ માટે આપણે સંચિત કર્મો જોવાં પડે છે. જો કોઈ વ્યક્તિના પૂર્વજન્મોનાં સંચિત સત્કર્મોને લઈને તેનું પુણ્યનું ખાતું વધારે સધ્ધર હોય તો આ જન્મમાં ખરાબ કર્મો કરવા છતાં એને દુઃખ મળતું નથી, પરંતુ જ્યારે એમનાં પુણ્યો ખર્ચાઈ જાય છે, પછી એમનાં કુકર્મોનું ફળ મળવું શરૂ થઈ જાય છે અને દુષ્ટકર્મોનું ફળ અવશ્ય મળે જ છે. ઘણી વખત ખૂનીઓ નિર્દોષ છૂટી

જતા હોય છે, પુરાવાના અભાવે કે શકનો લાભ આપીને ન્યાયાધીશ તેને છોડી મૂકે છે. પણ તે ભગવાનની કોર્ટમાં છૂટી શકતો નથી. અલબત્ત, જ્યાં સુધી તેના પુણ્યના ખાતામાં રહેલું પુણ્ય ખર્ચાઈ જતું નથી ત્યાં સુધી તેને દુઃખરૂપી સજા થતી નથી અને ત્યાં સુધી ખૂની નિર્દોષ હોય એમ અમનચમન કરતો હોય છે, પણ પુણ્ય ખલાસ થઈ જતાં પછી કોઈ ને કોઈ રીતે તેને એ કુકર્મોનાં ફળ ભોગવવાં જ પડે છે.

પરંતુ ક્યાં કર્મોનું ફળ ક્યારે કેટલા પ્રમાણમાં મળશે તે અગાઉથી જાણી શકાતું નથી. એમાં એવું છે કે ફળ જેટલાં મોડાં મળે તેટલાં વધારે મળે. દુષ્ટત્યો અને સત્કૃત્યો બંનેમાં એવું છે. તેથી દુષ્ટત્યોનાં ફળ જેટલાં વહેલાં ભોગવી લેવામાં આવે, તેટલું ઓછું ફળ જમા થાય છે. દા.ત. કોઈને એક તમાચો આપણે માર્યો હોય અને બદલામાં બે તમાચા તેણે તુરત જ મારી લીધા તો એ ફળ તાત્કાલિક મળી ગયું અને ઓછું મળી ગયું, પણ જો તાત્કાલિક તમાચા ન મળ્યા અને જમા થયા તો ભવિષ્યમાં દશ તમાચા કે વધારે માર ખાવો પડે, પણ એ જ રીતે સત્કર્મોનું ફળ જેટલું મોડું મળે તેટલું વધારે સારું, કેમ કે તે પણ ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ સાથે મળે છે. દા.ત. કોઈએ સત્કર્મ કર્યું અને તેની જાહેરમાં પ્રશંસા થઈ તો એ ફળ તેને તુરત જ મળી ગયું પણ જો એ ફળ જમા થયું હોય તો વર્ષો પછી એના મનની ઉચ્ચ સ્થિતિ રૂપે શુભ સંસ્કારો રૂપે મળે છે. જેમને સત્કર્મોના ફળની બિલકુલ આશા નથી એમને તો લાંબા ગાળે અનંત સુખ પરમ શાંતિ રૂપે એ ફળ મળે છે એટલે જ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ગીતામાં નિષ્કામ કર્મ કરવા કહે છે. તેઓ કહે છે, 'કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન.' - કર્મ કરવામાં જ તારો અધિકાર છે. ફળની ઈચ્છા રાખવી યોગ્ય નથી. ફળની ઈચ્છા માટે કર્મ કરનારાઓને તેઓ કૃપાણઃ ફલહેતવઃ કહે છે. એટલે કે જેઓ ફળનો હેતુ રાખીને કર્મ કરે છે તેઓ કૃષ્ણ એટલે કે દીન જ છે. આથી કર્મોનાં બંધનમાંથી જો મુક્ત થવું હોય તો ફળની આશા વગર કર્મો કરવાથી અનંત ફળ મળે છે !

નાનાં બાળકોને દુઃખ-દર્દ શા માટે ?

જો કર્મ પ્રમાણે ફળ મળતાં હોય તો નાનાં બાળકોએ કંઈ જ ખરાબ કર્યું ક્યાં હોતાં નથી પણ ઘણાં નાનાં બાળકો દુઃખ-દર્દથી પીડાતાં હોય છે. કોઈને પોલિયો થયો હોય છે. કોઈને થેલિસિમિયા હોય છે. કોઈ મંદબુદ્ધિનાં હોય છે. એમને શા માટે આવું દુઃખ પડે છે ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ આપણને કર્મનો સિદ્ધાંત જ આપે છે. ભલે આ જન્મમાં નાનાં બાળકોએ કોઈ દુષ્કર્મો ક્યાં નથી, પણ અગાઉના જન્મોનાં સંચિત કર્મોનું ફળ તેમને ભોગવવું પડે છે. ઘણી વખત મનુષ્ય દુઃખમાંથી છૂટી જવા આત્મહત્યા કરે છે, પણ એથી શું તેઓ ખરેખર દુઃખમાંથી છૂટે છે ખરા ? આત્મહત્યા કરનારાઓ દેખીતી રીતે તો પોતાનું જીવન ટૂંકાવીને દુઃખ મુક્તિ મેળવી લે છે, પણ એથી કંઈ તેઓ તેમને જે ભોગવવાનું છે એ દુઃખમાંથી જરા પણ મુક્ત થતા નથી. ઊલટાનું તેમણે ભગવાને આપેલું જીવન હાથે કરીને ટૂંકાવી નાખ્યું હોવાથી એ મહાપાપ એમના ખાતામાં ઉમેરાતાં બીજા જન્મમાં આ જન્મમાં દુઃખ હતું તેના કરતાં પણ ઘણું વધારે દુઃખ ભોગવવું પડે છે. મૃત્યુ પણ મનુષ્યને એના કર્મનાં ફળ ભોગવવામાંથી મુક્ત કરી શકતું નથી. આ હકીકત સમજાતી ન હોવાથી મનુષ્ય દુઃખમાંથી મુક્તિ મેળવવા આત્મહત્યાનો આશરો લે છે.

એ જ રીતે સાધના કે તપ કરતાં જો કોઈ મનુષ્ય મૃત્યુ પામે તો તેનું ફળ પણ અટકી જતું નથી. તે બીજા જન્મમાં અવશ્ય મળે છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ગીતામાં કહે છે, 'શુચિનાં શ્રીમતાં ગેહે યોગબ્રહ્મોઽમિજાયતે।' -એટલે કે બીજા જન્મમાં તેને પવિત્ર શ્રીમંત ઘરમાં જન્મ મળે છે, અથવા તો તેઓ બુદ્ધિમાન યોગીઓના કુળમાં જ જન્મે છે. ભગવાને એમ પણ કહ્યું છે કે શુભ કર્મો કરનારો કોઈ પણ મનુષ્ય ક્યારેય દુર્ગતિને પામતો નથી. આ લોકમાં અને પરલોકમાં એનો વિનાશ થતો નથી. આમ, સત્કર્મો અને દુષ્કર્મોનાં ફળ મનુષ્યની સાથે જન્મોજન્મ સંકળાયેલાં રહે છે. માટે કર્મોની બાબતમાં મનુષ્યે સાવધાન રહેવું જરૂરી છે.

દુઃખને જોવાની દૃષ્ટિ

'આવું દુઃખ મને જ કેમ આવ્યું ? આમ વિચારીને માણસ વધારે દુઃખી થાય છે, પણ જો તે કર્મનો નિયમ જાણતો હોય તો દુઃખને જોવાની તેની દૃષ્ટિમાં પરિવર્તન આવે છે, કેમ કે હવે તે જાણી શકે છે, 'આ તો ભૂતકાળનાં કે ગતજન્મોનાં મારાં સંચિત કર્મોનું ફળ છે. એથી આ દુઃખ જેટલું જલદી ભોગવાઈ જાય તેટલું વધારે સારું', જેમને જ્ઞાન દૃષ્ટિ છે, તેઓને દુઃખ ભોગવવાથી ખુશી થાય છે કે એટલું પાપનું ખાતું ઓછું થયું. ઊલટું જ્યારે સુખ આવે છે ત્યારે તેમને ગ્લાનિ થાય છે કે હવે ખાતામાંથી પુણ્ય ઓછું થઈ રહ્યું છે. આ રીતે સાચી સમજ આવવાથી સુખ અને દુઃખ પ્રત્યેની દૃષ્ટિ બદલાઈ જતાં દુઃખ પછી વધારે પીડાકારક રહેતું નથી.

આ ઉપરાંત 'કર્મના નિયમ' દ્વારા બીજી એક સમજ પણ જાગ્રત થાય છે કે આપણે જે કંઈ દુઃખ ભોગવીએ છીએ તેના માટે આપણે પોતે જ જવાબદાર છીએ. નથી ભગવાન જવાબદાર કે નથી નસીબ જવાબદાર, પણ ભૂતકાળમાં કરેલાં આપણાં કર્મો જ આ દુઃખ માટે જવાબદાર છે. આ સમજ આવતાં અન્ય ઉપરનું દોષારોપણ આપોઆપ અટકી જાય છે, ફરિયાદો ઘટી જાય છે. તેથી આંતરિક શક્તિ વધે છે, દુઃખ સહન કરવાની શક્તિ પણ વધે છે. ઉપરાંત જો મારાં દુઃખ માટે હું જવાબદાર હોઉં તો આ દુઃખ મારે જ ભોગવી લેવું જોઈએ ! એ સમજથી દુઃખ ભોગવવાની શક્તિ વધી જાય છે. અને એનું એ જ દુઃખ હોવા છતાં માનસિક રીતે એ દુઃખની માત્રા ઓછી થઈ જાય છે.

વળી, વ્યક્તિ એમ પણ વિચારતી થઈ જાય છે કે 'આ વર્તમાનનું દુઃખ ભૂતકાળનાં કર્મોનું પરિણામ છે તો પછી જો મારે ભવિષ્યમાં દુઃખ ન ભોગવવું હોય તો વર્તમાનમાં એવાં દુષ્કૃત્યો કરવાં ન જોઈએ.' આથી દુષ્કૃત્યો ઉપર આપોઆપ નિયંત્રણ આવી જાય છે.

□ 'આધુનિક માનવ શાંતિની શોધમાં'માંથી સાભાર

શિવાનંદ કથામૃત

[ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજને આનંદ કુટીર ઢબીકેશમાં મળવા માટે અનેક આગંતુકો, મુલાકાતીઓ અને ભક્તો આવતા. તેઓ ગુરુદેવને વિવિધ વિષયો પર અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછતા. ગુરુદેવ તેનો યોગ્ય જવાબ આપતા. આ પ્રશ્નો તથા તેના જવાબ ગુરુદેવની સાથે રહેતા સંન્યાસી શિષ્યો ચીવટપૂર્વક નોંધી લેતા. આ નોંધ એટલે શિવાનંદ કથામૃત. તેમાં ઘણી વ્યક્તિઓનો ફાળો છે. મુખ્ય ફાળો સ્વામી વ્યંકટેશાનંદજીનો છે. આ ઉપરાંત સ્વામી શિવાનંદ દ્વદયાનંદજી, સ્વામી ચૈતન્યાનંદજી, સ્વામી સંતાનંદજી, સ્વામી ગુરુશરજાનંદજી, સ્વામી પરમાનંદજી તથા બીજાઓએ સેવા આપી હતી.]

જીન હર્બર્ટ

ફાન્સના પ્રોફેસર જીન હર્બર્ટ સ્વામી વિવેકાનંદ લિખિત 'જ્ઞાનયોગ' પુસ્તકના ફેન્ય અનુવાદની એક પ્રત ભેટ તરીકે મોકલી હતી.

“જીન હર્બર્ટ કેટલું અદ્ભુત કામ કરી રહ્યા છે! તે સાચા સંન્યાસી છે” ગુરુદેવે કહ્યું: “જુઓ, તે યુનોના મુખ્ય દુભાષિયા છે. તેઓ ફિલસૂફીનાં જર્નલો માટે લેખો પણ લખે છે. સારાં ભારતીય પુસ્તકોનો ફેન્યમાં અનુવાદ પણ કરે છે. તેમનાં પ્રકાશનોનું પણ તે ધ્યાન રાખે છે. ખરેખર અદ્ભુત કાર્યો!”

“સંન્યાસીઓ પણ તેમના જેવા હોવા જોઈએ. ફક્ત ગુફાનું જીવન વિનાશ તરફ દોરે છે. સંન્યાસી જીવન સક્રિય હોવું જોઈએ. સંન્યાસને નિર્જીવપણું માનવાની ભૂલ કરતા નહિ. નિર્જીવપણું એ મૃતશરીરનો ગુણધર્મ છે.”

“ફક્ત આંખો બંધ કરીને બેસી રહેવાનો શું અર્થ છે! તમારે ઈશ્વરને સક્રિય રીતે બધે જ જોવો જોઈએ. આ બધું બ્રહ્મ જ છે. અહંનો સક્રિય ત્યાગ અને ચૈતન્યનું વિસ્તરણ જ માત્ર બંધનોમાંથી અંતિમ છુટકારો આપી શકે.”

ઈશ્વર પૂર્ણતા છે

“જ્યાં સુધી તમે પ્રયત્ન કરશો નહિ ત્યાં સુધી દસ વર્ષ પછી પણ તમે એ જ અવરમુદન રહેશો!”

જ્યારે ગુરુદેવે આમ કહ્યું ત્યારે અવરમુદન ચક્તિ થઈ ગયા.

“ઈશ્વરે તમને ઘણી શક્તિઓ આપી છે. તમને તામિલ સાહિત્યમાં સારો એવો રસ છે, તમારે તેનો વિકાસ કરવો જોઈએ. તમને રોટલી બનાવતાં પણ

આવડવું જોઈએ. તમારે છાપકામ અને પ્રૂફરીડિંગ પણ શીખી લેવાં જોઈએ. તમને પ્રવચનો આપતાં અને વર્ગો ચલાવતાં આવડવું જોઈએ. યોગ એટલે બધી જ બાજુનો વિકાસ. એક જ બાજુનો વિકાસ થોડા જ સમયમાં રસહીન બની જાય છે, પણ બધી બાજુનો વિકાસ પૂર્ણતા બક્ષે છે. તમને કદી પણ કંટાળો આવશે નહિ. તમને ફેરફારની જરૂર પડે કે તરત જ તમારા માટે કામને બદલવાની ઘણી તકો હશે. સફળતાનું આ રહસ્ય છે.”

“તમારું મૂળ તો હંમેશાં ‘દિવ્ય જીવન’ હોવું જોઈએ. તમે સંસ્કૃત કોઈ શિક્ષક પાસેથી, હઠયોગની ક્રિયાઓ કોઈ યોગી પાસેથી અને હિસાબ રાખવાનું કોઈ ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથી શીખી શકો, પણ તમારે તમારું કામ પૂરું કર્યા પછી બધાંને હંમેશાં કહેવું જોઈએ: ‘ઓમ્ નમો નારાયણાય’ અને તમારા દ્વદય અને આત્માને દિવ્ય જીવનના કાર્યમાં લગાવી દેવાં જોઈએ. તમે બધાં ભેગાં મળો તો કોઈ પણ એવું એકેય કાર્ય નથી, જે ન કરી શકાય. તમારામાંનો દરેક પાંચ જણનું કાર્ય કરવા માટે શક્તિમાન હોવો જોઈએ. તમારી અંદર પ્રચંડ શક્તિ રહેલી છે. તમારે તમારા સ્વાસ્થ્યની પણ કાળજી લેવી જોઈએ. સારો ખોરાક લેવો જોઈએ અને આસન, પ્રાણાયામ અને સૂર્યનમસ્કારનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. થોડાક ફર્લાંગ (માઈલનો ૧/૮ ભાગ) દોડો. પછી ધ્યાનનો અભ્યાસ કરો. સારાં આધ્યાત્મિક પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરો, પ્રવચન આપવાની ટેવ પાડો. તમે ટૂંક સમયમાં જ અતિમાનવ બની જશો.”

દ્વદયને બદલનાર

ગુરુદેવના એક નિકટના શિષ્ય શ્રી ડી. સી. દેસાઈના બધા મિત્રો - રેલવે ઓફિસરોની એક મંડળી

ઓફિસમાં ગુરુદેવના આવવાની રાહ જોઈ રહી હતી. ગુરુદેવ આવ્યા કે તરત જ તેમણે નમસ્કાર કરી ગુરુદેવનું અભિવાદન કર્યું. તેમાંના એક ઓફિસરને આસન અને પ્રાણાયામમાં ખૂબ રસ હતો.

“સ્વામીજી, હું બધાં આસન કરી શકું છું, પણ આ પશ્ચિમોત્તાનાસન મારી શક્તિ બહારનું લાગે છે.”

“અભ્યાસ કરો ! મુશ્કેલીઓ થોડાક સમયમાં દૂર થઈ જશે.”

તરત જ તે ઓફિસરે બેન્ય ઉપરથી ઊભા થઈ નીચે જમીન પર બેસી પગ આગળ લંબાવી આસન કરી બતાવ્યું.

“સ્વામીજી, અહીં સુધી હું કરી શકું છું.”

તે આગળ નમ્યા અને અંગૂઠાને અડ્યા.

“આટલું પણ અદ્ભુત છે! પશ્ચિમોત્તાનાસનમાં આ પચાસ ટકા સફળતા છે. તમારી બાબતમાં આટલું પણ પૂરતું છે.”

પછી વાત આસન અને પ્રાણાયામના રોગનિવારક ઉપયોગ તરફ વળી. એક ઓફિસરને ઊંચું લોહીનું દબાણ હતું. ગુરુદેવે તેને શીતલી પ્રાણાયામ કેવી રીતે કરવો તે બતાવ્યું. બીજા એકને આળસને દૂર કરવા અને પુષ્કળ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે ભસ્મિકા પ્રાણાયામ શીખવ્યો.

તે ઓફિસરોમાંના એકે જણાવ્યું કે થોડાંક વર્ષ પહેલાં તેના બધા જ દાંત કાઢી નાખવામાં આવ્યા હતા અને તેથી તેના સ્વાસ્થ્ય ઉપર ખૂબ ખરાબ અસર થઈ હતી. પરિણામે તેની સાધનામાં પણ ગરબડ થઈ ગઈ હતી અને સવારે વહેલો ઊઠી શકતો ન હતો, એકીસાથે થોડાક માઈલ ચાલી શકતો ન હતો અને પોતે શ્રમ કરવા માટે અશક્ત બની ગયો હતો.

ગુરુદેવે કહ્યું: ‘ખૂબ મુશ્કેલ હોય તે સિવાય કદી પણ ડેન્ટિસ્ટ પાસે ન જવું. આ ડોક્ટરોમાંથી ઘણાંઓને દાંત કાઢી નાખવાની, ટોન્સિલ કાઢી નાખવાની, એપેન્ડિક્સ કાઢી નાખવાની કે ફેફસાં કાઢી નાખવાની

ઘેલછા હોય છે.”

“સ્વામીજી, હજુ માણસનું હૃદય કાઢી નાખવાની કક્ષાએ તેઓ આવ્યા નથી.” કોઈ એકે કહ્યું.

“પણ સ્વામીજી પોતે તે કરવા માટે શક્તિમાન છે.” કોઈ બીજાએ કહ્યું અને બધાં હસી પડ્યાં.

“સ્વામીજી, કેટલી શાંતિથી અને જલદીથી આપ અમારાં હૃદય બદલી શકો છો! સમસ્ત દુનિયામાં આવું કરી શકનાર આપ ફક્ત એક જ ડોક્ટર હશો એવું અમને લાગે છે.”

થોડીક વધુ વાતચીત પછી ગુરુદેવે કહ્યું.

“અચ્છાજી, ખૂબ ખૂબ આભાર, આપ બધા ખૂબ વ્યવસાયી છો. આપને બધાંને જવાનો સમય થયો છે.”

જતાં પહેલાં તેઓએ ગુરુદેવ પાસેથી કેટલીક સરળ કસરતો શીખી, જેમાં ‘વૃદ્ધ માણસની પથારીમાં કરવાની કસરતો’નો સમાવેશ થતો હતો.

શ્રીઓ માટે ઉપદેશ

ગુરુદેવને કોઈ છોકરો કે છોકરી બ્રહ્મચર્યપાલનની પ્રતિજ્ઞા કરે અને પોતાનું જીવન ઈશ્વરના ચરણે ધરી દે તેના કરતાં વધુ આનંદ કોઈ પણ વસ્તુ આપતી ન હતી. આ વખતે બરેલીના શ્રી કપૂરનાં પુત્રી શ્રીમતી કાન્તિ હતાં.

આનંદિત ભાવમાં ગુરુદેવે તેને ઉપદેશ આપવાનું શરૂ કર્યું.

“તમારાં હૃદય અને આત્માને માનવતાની સેવામાં લગાડી દો. તમારામાં બધી જ શક્તિઓ છે. ભગવાને આપેલી તે વિરલ બક્ષિસો છે. તેમની સેવા માટે તેનો ઉપયોગ કરો. બહેનોની બધી જ પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લો, પણ મગજ ગુમાવો નહિ તેનું બરાબર ધ્યાન રાખો. તમે અડગ રહી તમારામાં પરિવર્તન ન થઈ જાય તે માટે સજાગ રહેજો. હંમેશાં બીજાનું પરિવર્તન કરીને તેમને દિવ્ય પથ પર લાવવા માટે પ્રયત્ન કરતાં રહો,

દિવ્ય જીવનનું મહત્વ, પવિત્રતા, સચ્ચાઈ, સત્ય અને પ્રેમ જેવા વિષયો પર બીજી બહેનો સમક્ષ વાર્તાલાપ કે ટૂંકાં જાગ્રત કરતાં પ્રવચનો કરતાં રહો. તેમની સેવા કરો અને તેમનાં હૃદયને જીતી લો.”

“તમે રહો છો તે પ્રદેશનાં બાળકોને ભેગાં કરો અને તેમને પ્રેમપૂર્વક બોધકારક વાર્તાઓ કહો અને પૂર્ણ જીવનની જરૂરિયાતો વિષે તેમને સલાહ આપો. બહેનો અને બાળકોને આસન અને પ્રાણાયામની તાલીમ આપો. પિંજર તોડી નાખો, તમારી જાત ભૂલી જાઓ. આત્માને કોઈ જાતિ હોતી નથી. તમારામાં અનંત સામર્થ્ય ભરેલું છે. વિનયી બનો, પણ બહાદુર બનો. ઈશ્વરે તમને જે બક્ષિસ આપેલી છે તે માતૃત્વવાળા સ્ત્રીના હૃદયનો પૂરેપૂરો વિકાસ કરો પણ કદી કાયર ન બનો. ટકાર ઊભાં રહો. તમારી સમક્ષ મીરાં, મૈત્રેયી અને ગાર્ગીના મહાન આદર્શો ખડા કરો. તમે પણ વખત જતાં તેમની માફક પ્રકાશી ઊઠશો.”

“સ્ત્રીઓનાં સામાયિકોમાં આધ્યાત્મિક લેખો લખો. બહેનોની સભાઓમાં હાજરી આપો અને પ્રવચનો આપો. તમારી સ્ફૂલથી શરૂઆત કરો. ઈશ્વર અને દિવ્ય જીવન સંબંધી તમારા વિદ્યાર્થીઓને અનૌપચારિક રીતે વાતો કહો. તેમને નૈતિક સંસ્કાર અને શિસ્ત વિષે કહો. ધીમે ધીમે વર્તુળ વિશાળ થતું જશે. લોકો તમારી દિવ્ય પ્રકૃતિને જાણતા થશે અને તમારી આજુબાજુ ભેગા થવા માંડશે.”

“સાથે સાથે તમારે ઉગ્ર સાધના કરવી જોઈએ અને તમારી જાતને ઘડવી જોઈએ. પછી દરેક જણ તમને સાંભળવા તત્પર થઈ જશે.”

“હંમેશા દેશની અને દુનિયાની પણ જાણીતી મહિલાઓ સાથે સંપર્કમાં રહો. શ્રીમતી સરોજિની દેવી, મીરા બહેન, રાજકુમારી અમૃત કૌર (આ બધી જ મહિલાઓ આજે હયાત નથી) અને ભારત બહારની બીજી મહિલાઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરો. વિચારોનાં વિનિમય એ ખૂબ સારી ટેવ છે. તમે પણ તેમનાં જેવાં બની શકશો.”

આખું જીવન નાટક જ છે

શ્રી સ્વામી શુકદેવાનંદજીના આગ્રમમાંથી એક ભક્ત આવ્યો હતો. ગુરુદેવ તેને એક સારા નાટ્યકાર તરીકે જાણતા હતા અને તરત જ તેમણે લખેલાં નાટકોની પ્રતો તેમને આપવાનું શિષ્યને જણાવ્યું. આભારની લાગણી સાથે તે ભક્તે એક પછી એક પુસ્તકોને પોતાની આજુબાજુ કોણ બેઠું છે, અરે પૂ. સ્વામીજી છે તે પણ ભૂલી જઈને, જોવા માંડ્યો.

ખાસા સમય પછી તેનું ધ્યાન ગુરુદેવ તરફ ગયું.

“સ્વામીજી, આપે નાટકને લગતું અદ્ભુત કાર્ય કર્યું છે.”

“બધાં કાર્યોના પ્રેરક એવા ભગવાનનો જય હો.” ગુરુદેવે પૂરી નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો.

“સ્વામીજી, આપે નાટકને ભજવવાની કલાને નવજીવન આપ્યું છે. હવે લોકો જાણશે કે નાટકો પણ આધ્યાત્મિક ઉપયોગમાં આવી શકે છે. અજ્ઞાની હૃદયોમાં પ્રવર્તતા નાટક સામેના બધા જ પૂર્વગ્રહો દૂર થશે.”

ગુરુદેવે ટીકા કરતાં કહ્યું : “મને હંમેશાં લાગ્યું છે કે આધ્યાત્મિક સત્યોને, સમાજને જે રૂપમાં તે અપનાવી શકે તે સ્વરૂપમાં તેની સમક્ષ મૂકવાં જોઈએ. જો મને એવું લાગે કે ઘણા લોકો થિયેટર તરફ જાય છે, તો હું તરત જ એક નાટક લખું. મને અમે લાગે કે લોકોને વાર્તાનાં પુસ્તકમાં જ રસ છે તો હું ફિલસૂફીની વાર્તાઓ લખું. છેવટે તો, નાટક ભજવવામાં નુકસાન ક્યાં છે? ખરી રીતે આપણે દરરોજ સેંકડો નાટકના વેશો ભજવતા હોઈએ છીએ. આખું જગત જ એક વિશાળ નાટક છે. આપણો સાચો સ્વભાવ એક છે અને આપણો સ્વીકારેલો સ્વભાવ બીજો છે, જે બરાબર સામસામા વિરુદ્ધ છે. જીવનનું આ વિશાળ નાટક આપણને અનેક પાઠો શીખવે છે. તે જ પ્રમાણે નાટકો અને ખેલો પણ લોકોના મન પર આધ્યાત્મિક વિચારોના સંસ્કાર પાડે છે.”

□ ‘શિવાનંદ કથામૃત’ માંથી સાભાર

અમૃતપુત્ર-૨૩

- શ્રીમતી રાજલક્ષ્મી દેશપાંડે

[‘અમૃતપુત્ર’ના અંશો પૂજ્યશ્રી ગુરુદેવ શ્રીમત્ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ સમક્ષ લોનાવલા-ખંડાલા અને દહેરાદૂનમાં વાંચવામાં આવેલા. મૂળ મરાઠી લેખન અને પછી હિન્દી ભાષાંતર શ્રીમતી રાજલક્ષ્મી દેશપાંડેએ કર્યું છે. તેમની અનુમતિથી આ ગુજરાતી ભાષાંતર દિ.જી.ના ગુરુભક્ત સાધકોની સેવાર્થે પ્રસ્તુત કરવાનો આનંદ છે. -સંપાદક]

“તમે લોકો પ્રેમથી આ બધું આપો છો તેનો આનંદ છે, પરંતુ મારે કૃષ્ણાનંદજીને જવાબ આપવો પડે છે.” હસતાં હસતાં સ્વામીજીએ કહ્યું. આશ્રમ માટે ચોપાસથી લોકો અનેક પ્રકારની સેવા લખાવતા કે આપતા. તેમાં વિદેશી હૂંડિયામણ કે જમીન વગેરેનો સમાવેશ પણ થતો. આ બધાંની વ્યવસ્થા આશ્રમ-સંસ્થાના જનરલ સેક્રેટરી હોવાના નાતે કૃષ્ણાનંદજી મહારાજ કરતા હતા.

કૃષ્ણાનંદજી... શ્રી સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના જ્યેષ્ઠ શિષ્યોમાંના એક પ્રમુખ શિષ્ય. શિવાનંદ આશ્રમનું એક આદરણીય અને પૂજનીય વ્યક્તિત્વ. ચિદાનંદજી અને કૃષ્ણાનંદજી... એટલે રામ-લક્ષ્મણની જોડી... તેવો જ તેમની વચ્ચે સ્નેહભાવ, પરંતુ સ્વભાવમાં બંને પૂર્વ-પશ્ચિમ! ચિદાનંદજી સંકોચનું મૂર્તસ્વરૂપ, કોઈને ‘ના’ કહેવાનું હોય તેનાથી તેમને દુઃખ થાય. ‘ના’ કહેવું તો તેમને મન બ્રહ્મસંકટ.. ‘ના’ એ તો તેમના હોઠ ઉચ્ચારણથી જ ન થઈ શકે. ક્રુણા, પ્રેમ અને ક્ષમાનું સાક્ષાત્ દર્શન!

પરંતુ કૃષ્ણાનંદજીના હૃદયમાં ક્રુણા પ્રેમ હોવા છતાં પણ તેઓ સંસ્થાના મહામંત્રી હતા. સંસ્થા આંતરરાષ્ટ્રીય છે, કઠોર અનુશાસન વગર તેમને ચાલે તેવું ન હતું. જ્યાં હા કહેવાની હોય ત્યાં હા અને જ્યાં ના કહેવાની હોય ત્યાં ના કહેતા તેમને કોઈ મુશ્કેલી પડતી નહીં. હજારો-લાખો રૂપિયાની લેવડદેવડ કરવાની હોય, તેમના ઉપર તેઓ ગીધની નજર રાખતા. એક પણ પૈસો ડાબે-જમણે ન થાય માટે જાગૃત રહેતા. આશ્રમ દ્વારા સંચાલિત ચેરિટેબલ હોસ્પિટલમાં જે કાંઈ દવાઓ આવે તે સારામાં સારી હોવી જોઈએ કે હોસ્પિટલ માટે મળેલું દાન તેમના જ માટે અને વિદ્યાર્થી સહાય માટે મળેલું દાન વિદ્યાર્થી સહાય માટે જ વાપરવાનો તેમનો કડક સખત આગ્રહ રહેતો. કૃષ્ણાનંદજી વ્યવસ્થા સંબંધી જવાબદારી પૂરા સામર્થ્ય સાથે નિભાવતા હતા.

પરંતુ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજના માધ્યમથી સંસ્થાનું કામ વધતું જ રહેતું હતું. આ વધતી જતી જવાબદારી વચ્ચે ક્યારેક સ્વામી ચિદાનંદજીને સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી માટે એવું લાગ્યું પણ હોય કે, “સંસારની જવાબદારી છોડીને અમો અહીં આવ્યા અને આ વિરક્ત સંન્યાસી ઉપર આટલો બધો બોજ ! હિસાબ રાખો... ઓડિટ કરાવો... સરકારી ઓફિસોનો સંપર્ક રાખવાનો, કારણ કે સંસ્થા સંચાલન અને વ્યવસ્થા માટે આવશ્યક દેશના કાયદા-કાનૂન જ વેદ-ઉપનિષદ હોય છે. તેની અવગણના કરીને કશું કરી શકાય નહીં.”

પરંતુ હસતાં હસતાં કૃષ્ણાનંદજી કહેતા કે ચિદાનંદજી આશ્રમની કીર્તિ અને વ્યવસ્થાની જવાબદારી વધારતા જ રહે છે. ચિદાનંદજી પણ જાણતા હતા - કૃષ્ણાનંદજી પોતાની જવાબદારી અંતકાળ-શ્વાસ સુધી નભાવશે, કારણ તેમને મન પણ આ ગુરુસેવા જ છે અને કૃષ્ણાનંદજી પણ જાણતા હતા કે દિવ્ય જીવન સંઘનો વિસ્તાર આ પ્રમાણે જ થશે, કારણ સદ્ગુરુદેવની આ જ ઈચ્છા છે. આજના ગતિમાન અને આંતરરાષ્ટ્રીયમાં પડેલા મનુષ્યને શાંતિ અને આત્મીય ઉત્કર્ષ આપનારી આ એક જ તો જગ્યા છે.

કૃષ્ણાનંદજી જનરલ સેક્રેટરીની રૂક્ષ જવાબદારી સંભાળતા તો હતા, પરંતુ તેમનાં મૂળ સ્વભાવ અને રુચિ તો જુદાં જ હતાં. ચિદાનંદજી એટલે સાક્ષાત્ ભક્તિનું સ્વરૂપ અને કૃષ્ણાનંદજી એટલે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનનું મૂર્તસ્વરૂપ. વેદ, ઉપનિષદ, ગીતા, સંહિતા, પુરાણો, આગમશાસ્ત્રો... તમામ તત્ત્વજ્ઞાનનો તેમનો અભ્યાસ અને અધ્યયન અતિ ગહન હતાં. તેમનાં પ્રવચનો મોટા મોટા બુદ્ધિમાનોની સમજણથી પર હતાં. સદ્ગુરુદેવ તેમના માટે ગર્વથી કહેતા... ‘અગણિત શંકરાચાર્યોને ભેગા કરીને એક કૃષ્ણાનંદજીનું નિર્માણ થયું છે.’

સ્વામી ચિદાનંદજી તેમની આ યોગ્યતાથી અજાણ ન હતા. જો રાત્રી સત્સંગમાં સ્વામી કૃષ્ણાનંદજીનું પ્રવચન હોય તો સ્વામીજી હંમેશાં બધું કામ છોડીને સત્સંગમાં જવા માટે... કૃષ્ણાનંદજીના પ્રવચનને લોકો સાંભળે તેવો આગ્રહ રાખતા અને એમ પણ કહેતા....

“ચાલો... ચાલો... જલદી ચાલો... તેમનાં પ્રવચનનું એક વાક્ય પણ સાંભળવામાં ચુકાઈ જશે, તો આગળ-પાછળનું કંઈએ નહીં સમજાય.”

આ જ કૃષ્ણાનંદજીનો જન્મદિવસ હતો. આત્માના રહસ્યને જાણવાવાળાને શરીરની વૃદ્ધિનું વળી શું મહત્ત્વ ? છતાં તો પણ જે લોકો આપણને ઓળખે છે, આપણી સાથે રહે છે તેમનું સન્માન કરવાનો એક અવસર તો મળવો જોઈએ ને ?

તે દિવસે સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી મહારાજની ષષ્ટિપૂર્તિ હતી. જીવનયાત્રાનાં ૬૦ વર્ષની પૂર્ણાહુતિ. સાત સમુદ્ર અને સાત નદીઓનાં જળનાં કુંભની પૂજા કરવામાં આવી હતી. સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજીની કુટીર પાસેના ગુરુદેવના ઘાટ પર સ્વામી કૃષ્ણાનંદજીને બેસાડવામાં આવ્યા અને અભિમંત્રિત કરેલા ઘટને ઉપાડીને સ્વામી ચિદાનંદજીએ કૃષ્ણાનંદજીને પવિત્ર સ્નાન કરાવ્યું. સ્વામી કૃષ્ણાનંદજીનો જયજયકાર પણ કરાવ્યો.

વેદ અને ઉપનિષદોનું જ્ઞાન જેમના જીવનમાં પ્રત્યક્ષ થયેલું હતું તેવા આત્મસ્વરૂપની સ્થિતિમાં બંને જ્ઞાની મહાપુરુષ અદ્વૈતનો અનુભવ કરી રહ્યા હતા. એવા બે મહાપુરુષો એકબેકની સાથે પાઠશાળાના બે વિદ્યાર્થીમિત્રો જેવી દોસ્તી માણતા જોઈને સૌની આંખો ધન્ય થઈ. બંને માયાનું એક અદ્ભુત દૃશ્ય દેખાડી રહ્યા હતા.

...એક દિવસ કૃષ્ણાનંદજીને એક ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ ઈન્કમટેક્સ વિષે સમજાવી રહ્યા હતા. કહેતા કે... આશ્રમને મળતાં દરિયાપારના દેશોમાંથી આવતાં દાન ઉપર ટેક્સ બહુ ભરવો પડે છે. આપણે થોડી આશ્રમની વિશેષ પ્રવૃત્તિઓનો હિસાબમાં ઉલ્લેખ કરીએ તો ટેક્સ ઓછો ભરવો પડે.

આકસ્મિક ઝબકીને જાગતા હોય તેમ કૃષ્ણાનંદજીએ કહ્યું, “પરંતુ આ પ્રવૃત્તિઓ આપણે આશ્રમમાં કરતા નથી.”

‘તો શું થયું ? આપણે કેટલું બધું કામ કરીએ છીએ. હોસ્પિટલ તો ચાલે જ છે, પ્રકાશન પણ ચાલે છે તો તેની સાથે પાઠશાળા અને પુનર્વસન પણ જણાવી દઈએ...’

કૃષ્ણાનંદજીએ કહ્યું, ‘જુઓ ભાઈ ! તમે મુંબઈથી આવો છો અને બધી વેપારી પેઢીનો હિસાબ રાખો છો, અને ઓડિટ પણ કરો છો, પરંતુ આપણી આ સંસ્થા એક આધ્યાત્મિક જ્ઞાન-પ્રચાર-પ્રસારની સંસ્થા છે. અહીં નીતિમતાનું જ ધોરણ અને ચલણ મહત્ત્વનું છે. દેશ-પરદેશથી લોકો દાન મોકલાવે છે, કારણ કે તે બધાંને આશ્રમની નિષ્ઠા પર શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ છે. જો અધ્યાત્મ જ નૈતિક મૂલ્યોને કચરવા લાગે તો સમાજ ક્યાં જઈને ઊભો રહેશે ? જો ધર્મ જ નીતિનો હાથ છોડી દે તો સમાજની કેટલી મોટી અધોગતિ થાય તે કદી વિચાર્યું છે ?’

‘પરંતુ સ્વામીજી ! સરકાર આ બધા કાયદા-કાનૂનનું ગળું દબાવવા માટે કરે, તો શું થયું ? તેમાંથી બહાર નીકળવા-બચી જવાના-રસ્તા પણ સરકાર જ મોકળા રાખે છે.’

‘ભલે રાખે. આશ્રમમાં આ ગેરરીતિ ન ચલાવી શકાય. અમને માત્ર એટલું કહો કે વિદેશથી આવતા દાન ઉપર કેટલો ટેક્સ ભરવાનો છે. આપણાથી કરચોરી ન થઈ શકે. ટેક્સ પૂરેપૂરો ભરવાનો, રાષ્ટ્રનું સંરક્ષણ કરવું, રાષ્ટ્રનું ભક્ષણ કરી શકાય નહીં. સરકારનો ભાગ સરકારને આપવો જ જોઈએ અને ન્યાયપૂર્ણ માર્ગે જે આપણા ભાગે આવે તે આપણે સ્વીકાર કરવું જોઈએ.’

ભૌતિક જીવનના તમામ બંધનો ત્યાગ કરવાવાળા સંન્યાસીઓ પણ જગતના નીતિ અને કાયદા કાનૂનના બંધનને સ્વીકારે છે.”

આશ્રમના અન્નપૂર્ણાગૃહમાં રસોઈ માટે ડાલડા ઘીનો વપરાશ થતો હતો. અચાનક સમાચારપત્રોમાં છપાવા લાગ્યું કે તેમાં પશુઓની ચરબી મેળવવામાં આવે છે. આ વાત સાચી કે ખોટી તેનો નિર્ણય હજુ સુધી કરી શકાયો નથી. પરંતુ મનમાં આશંકાઓનો જુવાળ તો આવ્યો જ.

અન્નપૂર્ણાગૃહના અધિકૃત કોઠારી સંન્યાસી

સ્વામીજીને પૂછી રહ્યા હતા, ‘આપણે તો હંમેશાં ડાલડાનો જ વપરાશ કરીએ છીએ અને હવે ઊંડાપોહ મચ્યો છે કે તેમાં પશુની ચરબી છે! હવે આપણે શું કરવાનું?’

પોતાના શાંતિપૂર્ણ સ્વરમાં સ્વામીજી બોલ્યા,

‘આપણે કંઈ જાણીને આ ભૂલ નથી કરી.

અજાણે આપણાથી ભૂલ થઈ છે. આપણે સૌની સામે આ ભૂલ માટે ક્ષમા માગીશું અને હવે પછી રસોઈમાં તેલનો ઉપયોગ કરીશું.

બાળપણમાં પોતાની નાની-મોટી ભૂલો માટે વડીલોને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરીને તેમની માફી માગતો નાનો બાળ શ્રીધર હવે આંતરરાષ્ટ્રીય કીર્તિપ્રાપ્ત સ્વામી શિદાનંદજી મહારાજ થયા પછી પણ સરળતા અને સહજતામાં કંઈ પણ ફરક પડ્યો ન હતો. બાળપણથી આજ સુધી તેનું મન નિષ્પાપ અને નિષ્કપટ જ હતું.

પરંતુ આ જ કોમળ મન આશ્રમનાં તત્ત્વો સંબંધી દૃઢ નિશ્ચયી થાય છે ત્યારે તેને ઝુકાવવું, હરાવવું કે સમજાવવું તે કોઈને પણ માટે સરળ ન હતું.

સ્વામીજીનો એકસકમો જન્મદિવસ હતો, ત્યારની આ વાત છે. ભક્તોનાં ભોજન માટે એક વિશાળ ભોજનગૃહ નિર્માણ કરવાની આવશ્યકતા હતી, પરંતુ આશ્રમ પાસે તાત્કાલિક તે માટે તેટલા પૈસાનું બજેટ ન હતું. આકસ્મિક એક મોટા ઉદ્યોગપતિના પ્રતિનિધિનું આશ્રમમાં આગમન થયું. તેણે સેવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો. સ્વામીજીએ ભોજનગૃહ અન્નપૂર્ણાભવનના નિર્માણની જરૂરિયાત વિશે કહ્યું.

તેણે કહ્યું, ‘પરંતુ અમારી એક શરત છે.’

‘તે શું છે?’

આ અન્નપૂર્ણાભવનમાં માત્ર ભારતીય લોકોને જ પ્રવેશ આપવામાં આવે. પરદેશી લોકોનો ત્યાં પ્રવેશ નિષેધ રહેશે.’

એક પણ ક્ષણનો વિલંબ કર્યા વગર સ્વામીજીએ કહ્યું, ‘એ સંભવ નથી.’

કાષાય વસ્ત્ર ધારણ કરવાથી અંગત સંબંધો તો છૂટી જાય છે, પરંતુ ઈશ્વરની આખી દુનિયા સાથે નાતો જોડાઈ જાય છે. હવે તેને દરેક માણસમાં ભગવાનનાં દર્શન થાય છે. માત્ર માણસ જ શા માટે? કોઈ પણ જીવિત પ્રાણી અને અચેતન વસ્તુઓમાં પણ ઈશ્વર જ નજરે ચઢે

છે. હવે આ ભારતીય છે. આ દેશી - આ વિદેશી, એવો ભેદ મનમાં આવતો જ નથી. પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવે તો દેશ ધર્મની સીમા પાર કરીને ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રચાર કર્યો.

પરદેશી લોકોએ પણ પોતાના અંગત ધર્મો અને રાષ્ટ્રનાં માન-મર્યાદા જાળવીને ભારતીય સંસ્કૃતિના તત્ત્વજ્ઞાનને તો માન આપ્યું જ. તે લોકોને હિમાલયની આ પવિત્ર ભૂમિ ઈસુની જન્મભૂમિ જેરુસાલેમ કે કાબાના પવિત્ર પથ્થરની પાક ભૂમિ મક્કા-મદીના જેવી જ પવિત્ર લાગતી હતી. તો શું તેઓ જમીનના કોઈ એક જુદા જ ટુકડા ઉપર રહે છે, કે તેમને ભોજનગૃહમાં આવવા નહીં દેવાના!

સ્વામીજીએ નક્કી કર્યું, ભોજનગૃહ ભલે ટીનનાં છાપરાં નીચે જ સારું-સીધું થાય, પરંતુ જગતના પ્રત્યેક દેશના નાગરિકોનો ત્યાં સમાન રીતે પ્રવેશ તો થવો જ જોઈએ.

સ્વામીજીનો નૈયો સાંભળીને પ્રતિનિધિ પાછો ગયો, પરંતુ થોડા જ સમયમાં તે પાછો આવ્યો. તેણે કોઈ પણ શરત રાખ્યા વગર અન્નપૂર્ણાભવન બાંધી આપવાનો રાજીપો વ્યક્ત કર્યો. ખરેખર તો દાતાઓને આવી વાહિયાત વાતોમાં રસ હોતો જ નથી. તેઓ તો દાન આપીને જ પોતાની જાતને ધન્ય માને છે. આ વચેટિયાઓ જ વાંધા-વચકા કરતા હોય છે, પરંતુ હવે જે કામ પ્રારંભ્યું તે ખરેખર ખૂબ જ સુંદર હતું અને જોતજોતામાં દેશ, જાતિ, ધર્મ, વર્ણથી પર આ બધાં બંધન તોડીને ઈશ્વરનાં સૌ સંતાનો એકસાથે બેસીને ભોજન ગ્રહણ કરવા લાગ્યાં.

આ તમામ બંધનોથી મુક્ત... જીવમાત્રને જ ચાહવાવાળા સ્વામીજી... સમગ્ર વિશ્વને જ પોતાનું ઘર માનતા હતા. કદાચ એમ કહેવું વધારે યોગ્ય કહેવાય કે સમગ્ર ચરાચરમાં તેઓ પોતાની જાતને જ દેખતા હતા, પરંતુ એક વાત તો સ્પષ્ટ હતી કે જે માટીએ તેમને આ સંસ્કાર આપ્યા, તે માટીની સુગંધ, તે માટીનો મહિમા, તે માટીનું ગૌરવ તેમને ખૂબ જ હતું. ‘ભારત’ આ ત્રણ અક્ષર તેમના હૃદયમાં પ્રમુખસ્થાન ધરાવતા હતા.

□ ‘અમૃતપુત્ર’માંથી સાભાર

શાંતિ - એક મહાન ગુણ

- શ્રીમતી રૂપા મજમુદાર

શિવાનંદ આશ્રમમાં શ્રીલંકાનો એક સાધુ આવ્યો. તેના પગમાં અસહ્ય પીડા હતી. આશ્રમવાસીઓએ તેની યથાસંભવ સેવા કરી. પરંતુ તેનું વર્તન ઘણું વિચિત્ર હતું. સેવા સ્વીકારવાને બદલે તે એક પછી એક આદેશ કરવા લાગ્યો : 'મારા માટે કોકો લાવો. ઓવલ્ટીન લાવો.' ત્યારે એક શિષ્યએ તેને કહેવું પડ્યું : 'તમે હરિદ્વાર ચાલ્યા જાઓ.'

બીજે દિવસે તે સાધુએ પેલા શિષ્યની હાજરીમાં જ પૂજ્ય ગુરુદેવને કહ્યું : 'સ્વામીજી, આ વ્યક્તિ મને આશ્રમમાંથી કાઢી મૂકવા ઈચ્છે છે. તે મને સાધુ નહિ પણ ભિખારી સમજે છે. તેણે આપના અનુમતિપત્રને ફાડી નાખ્યો છે. તે મને કહે છે કે સ્વામીજી દિવ્ય જીવન સંઘના પરમાધ્યક્ષ રહ્યા નથી. હવે તેમને આશ્રમની વ્યવસ્થા સાથે કોઈ સંબંધ નથી.'

ગુરુદેવ કેટલીક વાર સુધી મૌન રહ્યા. પછી ખૂબ જ શાંતિથી શિષ્યને કહ્યું, 'ઓમ જી, આમને લઈ જાઓ અને તેમના પગે માલિશ કરો.' પછી તે સાધુને કહ્યું : 'તમે હોસ્પિટલમાં જ રહો.'

આશ્રમના સર્વેસર્વા સ્વામીજીની સમક્ષ જ તેમની ઉપેક્ષા કરાઈ રહી હતી, પરંતુ તે જરાય ઉદ્વેગ ન પામ્યા. તેમનો ચહેરો પ્રશાંત હતો.

આવી પરમ શાંતિનું ઉદ્ભવસ્થાન ક્યું? શાંતિ અને સમત્વ બહારથી મેળવી શકાતાં નથી. આપણે તેને ખરીદી શકતાં નથી. એ તો આંતરિક પ્રક્રિયા છે. એ માનવીનો સહજ સ્વભાવ છે.

સદ્ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ કહેતા:

- તમે મદમસ્ત હાથીને માત કરી શકો. ● તમે મોઢું દબાવી રીંછ કે વાઘને ઊભાં રાખી શકો. ● તમે સિંહ પર સવારી કરી શકો. ● તમે વિષધર નાગ સાથે રમી શકો.
- તમે સારાયે વિશ્વમાં અજ્ઞાત રહીને ભમી શકો. ● તમે પાણી પર ચાલી શકો અને અગ્નિ પર રહી શકો. ● તમે બીજી અનેક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી શકો.

પરંતુ મનોજય મેળવી મનને એકાગ્ર અને શાંત રાખવું એ અશક્ય જ નહિ, પરંતુ અતિદુષ્કર અને દુર્લભ ગણી શકાય.

માટે જ, શાંતિ મેળવવા માટે :

- એકાએક આવતા આવેગો પ્રમાણે કર્મ કરવા ન માંડો. ● લાગણીઓથી ખેંચાઈ ન જાઓ. ● હંમેશાં જાગૃત રહો અને ખંતીલા રહો. ● નકામી ચિંતા છોડી દો. ● ગભરાઓ નહીં. ● આળસ ના કરો. ● સમયનો બગાડ ન કરો. ● લોભી કે સ્વાર્થી ન બનો. ● જાતીયતાના વિચારોનો ત્યાગ કરો. ● હંમેશાં ભલાં કામો જ કરો, સેવા કરો, અન્યને સુખી કરો. ● આગળની પ્રગતિમાં વિલંબ થાય તો ચિંતા ન કરો. ● તમે આત્મા છો એવી અખંડ અનુભૂતિ સાથે હિંમતનો વિકાસ કરો. પછી તમારી મુશ્કેલીઓ, કસોટીઓ અને સંતાપોનો અંત આવી જશે.

તમે નિર્ભેળ શાંતિ અનુભવશો.

બાહ્ય સંસારમાં તો સતત સંઘર્ષ, વિરોધ અને કુસંપ રહ્યા જ કરે છે. આવા બાહ્ય જગત સાથે જ જો આપણે હંમેશાં સંસર્ગમાં રહીશું તો અલિપ્ત કેવી રીતે થઈશું? અને અલિપ્ત નહીં થઈએ તો શાંતિ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થશે?

આ માટે તમારા હૃદયમાં રહેલા પરમાત્માનો સંપર્ક સાધો. પ્રાર્થના કરો, જેથી તમે સર્વ સ્થિતિમાં શાંત અને ગંભીર રહી શકશો. આવી સ્વસ્થતા ખડક જેવી છે. ગુસ્સો કરવા પ્રેરનારાં મોજાંઓ ભલેને એના પર અથડાયા કરે, પણ તમને કશી અસર થશે નહીં. તમારા જીવનમાં આનંદ, શાંતિ અને પ્રકાશ રેલાશે. તમારો આત્મા ઉન્નત બનશે અને તમારું સદા શુભ જ થશે. તમારું જીવન સુમધુર અને એક સુસ્વર સંગીતની જેમ નિર્મળપણે પ્રવાહિત રહ્યા કરશે. અંતર્મુખ બની શાંતિથી જીવન જીવવાની કળા તમે હસ્તગત કરી લેશો.

ગુરુભગવાન શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ કહેતા : 'જીવનનું ધ્યેય આત્મસાક્ષાત્કાર છે. તે

સિવાયનું બધું નિરુપયોગી છે. માણસ ભૌતિક સુખોના ભપકામાં ખોવાઈ ગયો છે. ઇન્દ્રિયોના વિષયો કાયમી સુખ આપી શકે નહિ. તમારી પાસે ડઝન બંગલા હોય, વીસ કાર હોય અને બેંકમાં કરોડો રૂપિયા હોય, તમારી પાસે જગતનાં બધાં ભૌતિક સુખો હોય તો પણ તમે માત્ર આત્મસાક્ષાત્કારથી જ મળતી પરમ શાંતિ મેળવી શકતા નથી. માત્ર ભગવાનથી જ કાયમી અને ઊંડી શાંતિ મેળવી શકો છો. વધુ ધન, વધુ ચિંતા. જ્યાં સુધી તમે ઇચ્છારહિત નહિ થાઓ ત્યાં સુધી તમને શાંતિ કદી મળવાની નથી.'

શાંતિ કેવળ ચિંતનથી આવે છે. શાંતિ સિવાય સુખ નહોઈ શકે. મનુષ્યનું ધ્યેય સુખ છે, સુખ માટે શાંતિ અત્યંત અનિવાર્ય છે. જ્યારે તમે સ્વમાં સ્થિત હો છો ત્યારે હાનિ કે નિષ્ફળતા, મુશ્કેલી કે દિલગીરી તમને ડગાવી શકશે નહિ. આ શાંતિ ભવ્ય હોય છે. તેથી જ પ્રાર્થનાના અંતે 'ૐ શાંતિ : શાંતિ: શાંતિ:' એ ખાસ પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે.

આ શાંતિનો અહીં અને અત્યારે જ અનુભવ કરો.

सर्वेषां शान्तिर्भवतु।

૩૮મો યોગશિક્ષક આવાસીય-તાલીમ શિબિર

તા. ૧૧-૧૨-૨૦૧૬ થી ૩૦-૧૨-૨૦૧૬ સુધી ૩૮મો યોગશિક્ષક આવાસીય-તાલીમ શિબિર. જે યોગ પ્રેમીઓ પોતે પ્રારંભિક યોગાસનોનું જ્ઞાન ધરાવે છે; અને બીજાને શિખવવા ઈચ્છે છે અને અંગ્રેજી માધ્યમમાં જ્ઞાન સંપાદન કરી શકે છે તેઓને શિબિરમાં પ્રવેશ મળશે. પ્રવેશ માટે યુનિવર્સિટીનો સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસ કરેલો હોવો જરૂરી છે. જેમનું શરીર સ્વસ્થ છે, જેઓ કોઈ પણ વ્યસનના વ્યસની નથી તેઓને પ્રવેશ આપવામાં આવશે.

દરરોજ સાડા અગિયાર કલાકનાં શિક્ષણમાં યોગાસનો, પ્રાણાયામ, મુદ્રા, બંધ, ક્રિયાઓ, શિથિલીકરણ ઉપરાંત તજજ્ઞ તબીબો દ્વારા શરીર વિજ્ઞાન અને આરોગ્યશાસ્ત્ર, ભગવદ્ગીતા, પાતંજલ યોગદર્શન, રેઈકી ડિગ્રી-એક અને બેનું જ્ઞાન સંપાદન કરાવવામાં આવશે. ગુજરાત યુનિવર્સિટીની માન્યતા પ્રાપ્ત કરેલો આ સર્ટિફિકેટ કોર્સ છે. પ્રવેશ ઈચ્છતા મુમુક્ષુઓએ ૩૦ નવેમ્બર પૂર્વે પ્રવેશપત્ર ભરી લેવું. પ્રવેશપત્ર 'divyajivan.org' પરથી મેળવી શકાશે.

પૂજ્યશ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજ (શ્રી બળવંતભાઈ ભટ્ટ)નું મહાપ્રયાણ

પૂજ્યશ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજ (શ્રી બળવંતભાઈ ભટ્ટ)નું મહાપ્રયાણ થયું છે. ત્યારે તેમનું શારીરિક આયુ ૯૮ પુરાં થઈને ૯૯મું વર્ષ હતું. શ્રી બળવંતભાઈ ભટ્ટના નામથી તેઓ ગુજરાત સરકારના ડાયરેક્ટર ઓફ એગ્રીકલ્ચર રહ્યા હતા અને સરકારશ્રીના નિર્દેશને દેશ-પરદેશની યાત્રાઓ પણ અનેક વાર કરી હતી.

નિવૃત્તિ પૂર્વે પૂજ્ય ગુરુભગવાન શ્રીમત્ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ પાસે તેમણે મંત્ર દીક્ષા લીધી હતી; અને નિવૃત્તિ બાદ દરવર્ષે આઠ થી દશ મહિના શિવાનંદ આશ્રમ હૃષીકેશ ખાતે જઈને રહેતા હતા. પહેલાં વાનપ્રસ્થ આશ્રમ અંગીકાર કરી પછી પૂજ્ય ગુરુભગવાન શ્રીમત્ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ પાસે સંન્યસ્ત દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ પૂજ્ય ગુરુદેવની આજ્ઞાથી છેલ્લાં બારેક વર્ષથી તેઓ શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે સ્થિરતા કરી રહ્યા હતા.

ખૂબ જ શાંત, આંતરમુખી; સાધના પ્રિય, સેવા અને ઉદારતાની મૂર્તિ શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજે આસો સુદ નોમની સંધ્યાએ ખૂબ જ શાંતિથી અંતિમ શ્વાસ લીધા હતા. તેમની અંત્યેષ્ટી પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ અને તેમના પૂર્વાશ્રમના પરિજનો દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

તેમની ષોડશી મંડળેશ્વરો, સંતોની ઉપસ્થિતિમાં તા. ૨૫-૧૦-૨૦૧૬ની સવારે થઈ. પ્રભુ તેમના આત્માને ચિરશાંતિ અર્પો એ જ પ્રાર્થના. ૐ શાંતિ.

વૃત્તાંત

- તા. ૧-૧૦-૨૦૧૬ : કોળુતુર (કાલિકટ-કેરળ) - શ્રી અદ્વૈત આશ્રમ, શંકરમઠ (કોળુતુર-કેરળ)ના રજતજયંતી મહોત્સવ પ્રસંગે પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજને આ મહોત્સવમાં અધ્યક્ષસ્થાન શોભાવવા નિમંત્રવામાં આવ્યા.

૧-૧૦-૨૦૧૬ના મધ્યાહને કાલિકટ એરપોર્ટ ઉપર પૂજ્ય સ્વામીજીનું ખૂબ જ દબાદબાપૂર્ણ સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. ૨૫ કારનો કાફલો શણગારેલી મોટી વાનમાં પૂજ્ય સ્વામીજીને ૨૭ કી.મી.નું અંતર દોઢ કલાકના અંતરે લઈ આવ્યું. અદ્વૈત આશ્રમ ખાતે પૂજ્ય સ્વામીજીનું નાદ સ્વરમ્ - પૂર્ણ કુંભ સાથે સ્વાગત થયા બાદ તેમની પાદપૂજા કરવામાં આવી. અપરાન્હ ભોજન અને આરામ બાદ ઢળતી બપોરે હાથી અને છત્ર-ચામર સાથે હજારો ભક્તોની શોભાયાત્રા અદ્વૈત આશ્રમથી સરકારી માધ્યમિક શાળાના વિશાળ પટાંગણમાં સભાના રૂપમાં ફેરવાઈ.

આ પ્રસંગે કેન્દ્ર સરકારના કેન્દ્રીય વાહન-વ્યવહારના મંત્રીશ્રી, કેરળ સરકારના વાહન-વ્યવહાર અને યાત્રાધામ બોર્ડના મંત્રીશ્રી, અનેક મેમ્બર્સ ઓફ પાર્લામેન્ટ્સ સિવાય શ્રી રામકૃષ્ણમઠ, શ્રી માતા અમૃતાનંદમધીમઠ, શ્રી શારદામઠ, શ્રીશ્રી રવિશંકરજીના વ્યક્તિવિકાસ કેન્દ્ર, ચિન્મય મિશન અને બીજા અનેક સનાતન ધર્મ મતાવલંબી સંતોની સભા મંચ ઉપર ઉપસ્થિતિ રહી અને હજારો ભક્તોથી માનવ-મહેરામણનો એક વિશાળ સમુદ્ર હોય તેવું અદ્ભુત દર્શન હતું.

કાર્યક્રમ સાંજના ૫.૦૦ થી રાત્રિના ૨.૧૦ કલાક સુધી ભક્તિ સંગીત, શાસ્ત્રીય નૃત્ય, સંતો અને મહાનુભાવોનાં પ્રવચનો પછી શાસ્ત્રીય (કર્ણાટક) સંગીતથી ભર્યો ભર્યો રહ્યો.

પૂજ્ય સ્વામીજીએ તેમના વક્તવ્યમાં કહ્યું, “મને આનંદ છે કે તમો ભારતનાં છેકછેવાડે છો, છતાં ભારતીય સંસ્કૃતિ અને સંસ્કાર સાચવી રાખ્યાં છે. સંસ્થાના અધ્યક્ષ શ્રી સ્વામી ચિદાનંદપુરીજી મહારાજ આ વર્ષમાં અનેક મહત્ કાર્યો કરવા માગે છે, તે પરિપૂર્ણ થાય તેવી પ્રાર્થના.

- તા. ૨-૧૦-૨૦૧૬, મુંબઈ : કોળુતુર-કાલિકટ-કેરળથી વહેલી સવારે રવાના થઈ માર્ગમાં શ્રી શારદામઠમાં સત્સંગ કરી પૂજ્ય સ્વામીજીનું મધ્યાહને ૧.૧૫ કલાકે મુંબઈ ખાતે

આગમન થયું. શ્રી પરમાનંદ ભંડારના ભક્તો શ્રી શ્યામલાલજી તથા ગિરધારીલાલજીના આગ્રહે તેમને ત્યાં પારિવારિક સત્સંગ અને ભિક્ષા પછી સાંજે ૬.૦૦ વાગ્યે પૂજ્ય સ્વામીજી અમદાવાદ આવી પહોંચ્યા.

- અમદાવાદ એરપોર્ટથી પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ પૂજ્ય બાપુજી મહાત્મા ગાંધીજીના કોચરબ આશ્રમ ખાતે આવી પહોંચ્યા હતા. આજે પૂજ્ય બાપુજી મહાત્મા ગાંધીજીના પ્રાગટ્ય પર્વે ગાંધીઆશ્રમ અને દૈનિક ‘નવગુજરાત સમય’ના સંયુક્ત ઉપક્રમે અતુલ્ય ગાંધી મહોત્સવનું આયોજન થયું હતું. આ પ્રસંગે પ્રતિષ્ઠિત ચિંતક શ્રી ગુણવંત શાહ, ટેકનોક્રેટ સામ પિત્રોડા, શ્રી પરેશ રાવલ (સાંસદ-અભિનેતા), પદ્મશ્રી ડો. તેજસ પટેલ, શ્રી પ્રવીણકુમાર લહેરી (IAS)નું સન્માન પૂજ્ય સ્વામીજીના વરદ હસ્તે થયું.

- રાત્રે ૮.૩૦ વાગ્યે અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ YMCA દ્વારા આયોજાયેલ નવરાત્રી ગરબાનું પ્રમુખસ્થાન પૂજ્ય સ્વામીજીએ શોભાવ્યું હતું. પૂજ્ય સ્વામીજી દ્વારા આરતી થઈ ત્યારબાદ ગરબાનો મંગળ પ્રારંભ થયો હતો.

- શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે આજરોજ કુ. નિરાલી અને શ્રી દીપેશ શાહનાં ગાનવૃંદ દ્વારા ગરબા પ્રસ્તુત થયા હતા.

- તા. ૧-૧૦-૨૦૧૬ થી તા. ૧૧-૧૦-૨૦૧૬ : આ વર્ષનો નવરાત્રી મહોત્સવ અગિયાર દિવસ સુધી સંપન્ન થયો. દરરોજ સવારે ૮.૩૦ થી ૧૧.૩૦ સુધી શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા પારાયણ (અઢાર અધ્યાય, માહાત્મ્ય અને ધ્યાન-પ્લોકો) થયું. દરરોજ બપોરના ૪.૦૦ વાગ્યાથી સાંજના ૭.૩૦ સુધી શ્રી દુર્ગા સપ્તશતી-ચંડીપાઠનું પારાયણ શ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મી ભવનમાં થયું, જેનો દરરોજ ૩૦૦થી વધુ ભક્તોએ નિયમિત લાભ લીધો.

- તા. ૫-૧૦-૨૦૧૬ : આજરોજ શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે ગરબાનું આયોજન શ્રી જયેશ નાયક અને શ્રીમતી સીમા ત્રિવેદી દ્વારા થયું. વરસાદ ખૂબ હોવાથી ‘ચિદાનંદમ્’ ખાતે વિશાળ સભાખંડમાં આ ગરબા આયોજાયા.

- તા. ૫-૧૦-૨૦૧૬, અમદાવાદ : આજરોજ વિશ્વ વિકલાંગદિન નિમિત્તે અમદાવાદનાં સુપ્રસિદ્ધ હેલ્થ કેર સેન્ટર

અને પોલિયો સેન્ટર તથા સેરિબ્રલ પાલ્સીથી પીડિત બાળકોની સંસ્થાનાં બાળકો અને તેમનાં વડીલો માટે એક વિશેષ કાર્યક્રમ પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજની અધ્યક્ષતામાં સંપન્ન થયો.

● તા. ૯-૧૦-૨૦૧૬ ને રવિવારે શ્રી દુર્ગાજીની નિમિત્તે કન્યાપૂજન-સૌભાગ્યવતી પૂજન થયું. ૧૨૭ કન્યાઓ અને બટુકોની પૂજા થઈ અને ભોજન-પ્રસાદ ભેટ-સોગાદ આપવામાં આવ્યાં.

● તા. ૧૦-૧૦-૨૦૧૬ની રાત્રે ૩૫૦ બાળકોને ભણવા-લખવાની સાધન-સામગ્રી તથા ગરબામાં આવનાર સર્વે ૧૨૦૦થી વધુ ભક્તોને જલેબી-પાપડીનો પ્રસાદ વિતરણ કરવામાં આવ્યો.

● તા. ૧૧-૧૦-૨૦૧૬ની સવારે વિજયાદશમી નિમિત્તે વિદ્યા આરંભણમ્ અને સમાપન પૂજા તથા શાંતિજળ વર્ષણ કરવામાં આવ્યું.

અષ્ટમી તથા નવમીના રોજ હવન અને દરરોજ રાત્રે ૯.૦૦ થી ૧૧.૩૦ સુધી ગરબા થયાં. શ્રીમતી મયૂરિકાબેન ઓઝા, શ્રીમતી રૂપા મનીશ મજમુદાર અને ચૂડા(લીમડી)ના કલાકારો દ્વારા સંગીતમય ગરબાનું ભવ્ય આયોજન થયું. તેનો હજારો ભક્તોએ લાભ લીધો.

● તા. ૧૨-૧૦-૨૦૧૬, સઈજ (કલોલ) : નિરંજની અખાડાનાં શ્રી સિદ્ધનાથ મંદિર અને મઠ ખાતે સંત સંમેલન અને ષોડશી ભંડારામાં પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી ઉપસ્થિત રહ્યા.

● તા. ૧૬-૧૦-૨૦૧૬, સિદ્ધપુર : બ્રહ્મલીન તપસ્વી અને ચૈતન્યમૂર્તિ શ્રી દેવશંકર બાપાની તપોભૂમિ શ્રી અરવહેશ્વર મહાદેવ ખાતે પૂજ્ય બાપાનાં જીવનચરિત્ર અને શ્રી વિષ્ણુસહસ્રનામ (મોડર્ન વિવરણ) પુસ્તકોનું વિમોચન પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના વરદ હસ્તે થયું. આ પ્રસંગે બોલતાં પૂજ્ય સ્વામીજીએ કહ્યું, “અમારા ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ બ્રાહ્મમુહૂર્તે સવારે ૩.૦૦ થી સવારે ૮.૦૦ વાગ્યા સુધી ગંગાજીમાં ઊભા રહીને જપ કરતા હતા તેવું જ પૂજ્ય દેવશંકર બાપા છેક સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત સુધી સરસ્વતીનાં નિર્મળ નીરમાં બેસીને જપ કરતા હતા. પચાસ વર્ષ સુધી તેમણે આ પ્રકારે અખંડ સાધના કરી. આવું કયાંય આ પૂર્વે સાંભળ્યું નથી. “ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ” - આ બધું દૈવી તત્ત્વ અનુસંધાન પામે ત્યારે જ થઈ શકે. માતૃ સૌભાગ્ય રહ્યું કે મને પૂજ્ય બાપાનાં દર્શન અને તેમના પવિત્ર સાંનિધ્યનો દિવ્ય લાભ અનેક વાર મળ્યો છે.

● તા. ૧૮-૧૦-૨૦૧૬ થી ૨૧-૧૦-૨૦૧૬, વિદિશા (મધ્ય પ્રદેશ) : સાંચી વિશ્વવિદ્યાલય વિદિશા ખાતે ધર્મ અને રાજ્ય વ્યવસ્થા વિષયક આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસંવાદ થયો. મધ્ય પ્રદેશના મુખ્યમંત્રી શ્રી શિવરાજસિંહજીએ તા. ૧૯-૧૦ની સવારે ભોપાલના સુપ્રસિદ્ધ વિજ્ઞાન ભવનમાં આયોજીત એક ભવ્ય સમારોહમાં આ જ્ઞાનસત્રનું ઉદ્ઘાટન કર્યું. પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ તા. ૨૦-૧૦-૨૦૧૬ના સવારના મુખ્ય સત્રમાં પ્રમુખ વક્તા રહ્યા. પૂજ્ય સ્વામીજીએ કહ્યું, “રાજ્ય વ્યવસ્થાનો મેરૂદંડ જ ધર્મ છે, જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં જ રાજ્ય વ્યવસ્થા હોઈ શકે; જ્યાં ધર્મ નથી ત્યાં રાજ્યમાં માત્ર અરાજકતા જ હોય. ધર્મનો અર્થ કર્તવ્ય, દયા, સત્ય, અહિંસા અને પવિત્રતા પૂર્ણ રાષ્ટ્રભક્તિ છે, જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં જ જય છે.”

● તા. ૨૫-૧૦-૨૦૧૬, અમદાવાદ : શ્રી શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદના અંતેવાસી પૂજ્ય શ્રી ચરણ શ્રીમત્ સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજનું ૯૯મા વર્ષમાં નવરાત્રીની નવમી તિથિ તા. ૧૦-૧૦-૨૦૧૬ની સાંજે ૫.૪૫ કલાકે દેહાવસાન થયું હતું. તેમના પાર્શ્વેવદેહનો તેમના પૂર્વાશ્રમના પરિવારના સભ્યો દ્વારા અગ્નિ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમની ષોડશી આજરોજ ગુજરાતના વરિષ્ઠ મહંતો-સંતો અને મંડળેશ્વરોની ઉપસ્થિતિમાં શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે કરવામાં આવી.

● તા. ૨૮-૧૦-૨૦૧૬ : આજરોજ પવિત્ર ધનતેરસ નિમિત્તે આશ્રમમાં પવિત્ર શ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મી ભવનમાં સામૂહિક ધનપૂજા કરવામાં આવી, જેનો લાભ અસંખ્ય ભક્ત દંપતીઓએ લીધો.

● તા. ૩૦-૧૦-૨૦૧૬ : શ્રીશ્રીઅષ્ટલક્ષ્મી ભવન ખાતે ખૂબ જ ભવ્ય અને દિવ્ય અન્નકૂટનું આયોજન થયું, જેમાં ૯૯૯ વાનગીઓનું નૈવેદ્ય મા ભગવતી અષ્ટલક્ષ્મીને નિવેદિત કરવામાં આવ્યું, તેમાં રહેલ સૂકું મિષ્ટાન્ન અને ફરસાણ તા. ૩૧-૧૦-૨૦૧૬ની સવારે ૧૬૦૦ ગરીબ પરિવારોમાં ઝૂંપડપટ્ટી વિસ્તારમાં જઈને વિતરણ કરવામાં આવ્યું.

● તા. ૩૧-૧૦-૨૦૧૬ : આજરોજ બેસતું વર્ષ. આજરોજ સવારના ૬.૦૦ વાગ્યાથી રાત્રિના ૧૦.૦૦ વાગ્યા સુધી હજારો લોકોએ શિવાનંદ આશ્રમમાં શ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મી માતા, ભગવાન શ્રી વિશ્વનાથ મહાદેવનાં દર્શન કર્યાં અને પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના આશીર્વાદ સાથે અન્નકૂટ પ્રસાદ પણ ગ્રહણ કર્યો.

સુવર્ણકલા
 પરિવાર તરફથી આપ સૌને
 દિવાળીની અને નુતનવર્ષની
 ખુબ શુભેચ્છાઓ...

SUVARNAKALA®

Gold, Diamond & Jadtar Jewellery
 BIS Approved Jeweller

અમદાવાદ

સી.જી. રોડ “નેશનલ પ્લાઝા”, લાલ બંગલાની સામે, સી.જી રોડ, અમદાવાદ - 6	સેટેલાઈટ “વીનસ એમેડીયસ”, જોધપુર ચાર રસ્તા BRTS બસ સ્ટેન્ડ સામે, સેટેલાઈટ, અમદાવાદ - 15
--	---

SUNDAY CLOSED

स्वाद अने गुणवत्तानी परंपरा

श्रेष्ठ गुणवत्तानी परंपरा द्वारा देश-विदेशना असंख्य ग्राहको सुधी पहोचवानो अमारो निर्धार छे.
भारतीयतानुं स्वाद सभर गौरव!

मसाला • इन्स्टन्ट मिक्चर • ब्लेन्डेड मसाला • हिंग वगैरेनी विशाण श्रेणी अने पेक साईज

रामदेव फूड प्रोडक्ट्स प्रा.लि.

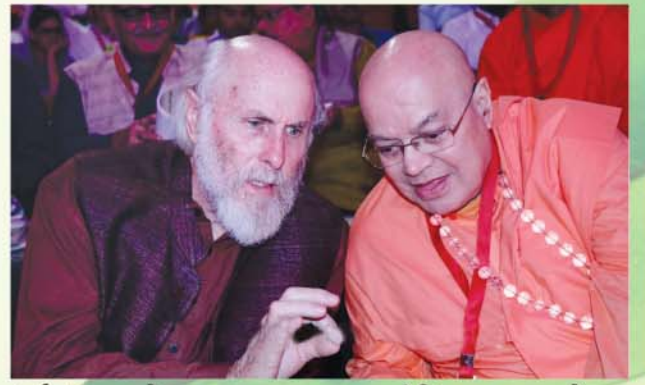
स्पाईस वर्ल्ड, सरभोज-जावणा हाईवे, चांगोदर-362 293, अमदावाड. • www.ramdevfood.com

Identity

બૌદ્ધ અને ભારતીય ધર્મ દર્શન તથા રાજ્ય પ્રશાસન વ્યવસ્થા - ત્રિ દિવસીય જ્ઞાનસત્રના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીનું અભિવાદન કરતા મધ્યપ્રદેશના મુખ્યમંત્રી શ્રી શિવરાજસિંહજી (તા. ૧૯-૧૦-૨૦૧૬)

ધર્મ, ધમ્મ અને પ્રશાસન વ્યવસ્થા સત્રમાં વિજ્ઞાનભવન ભોપાલ ખાતે વેદાચાર્ય ડેવીડ ફોર્લે (તા. ૨૧-૧૦-૨૦૧૬)

ધર્મ, ધમ્મ અને Polity પરિષદમાં કોરીયાના તત્ત્વચિંતક પ્રાધ્યાપક વૉંગ સુનીઈલ સાથે ધર્મ ચર્ચા (તા. ૧૯-૧૦-૨૦૧૬)

ધમ્મ સંસદમાં ધર્મ કાર્ય

પદ્મશ્રી ડૉ. તેજસ પટેલ (કાર્ડિયોલોજિસ્ટ) અને સુપ્રસિદ્ધ ફિલ્મ અભિનેતા તથા સાંસદ શ્રી પરેશ રાવલનું ગાંધી સન્માન, કોચરબ આશ્રમ, અમદાવાદ. (તા. ૨-૧૦-૨૦૧૬)

બ્રહ્મલીન પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજની ષોડશી પ્રસંગે ઉપસ્થિત સંત સમુદાય (તા. ૨૫-૧૦-૨૦૧૬)

દીપાવલિ નિમિત્તે શ્રી શ્રીવિદ્યા શક્તિપીઠ અષ્ટલક્ષ્મી ભવન શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે ભવ્ય અન્નકૂટ દર્શન (તા. ૩૦-૧૦-૨૦૧૬)

નવરાત્રી - મહાઅષ્ટમી તા. ૯-૧૦-૨૦૧૬ની સવારે કન્યા પૂજા - કન્યા ભોજ - દેવી કૃપા ભાજન

સદા પ્રસન્ન રહી શકીએ?

દિવાળી એ સર્વત્ર પ્રકાશનો ઉત્સવ છે. એ દિવસે જૂના વિખવાદો ભૂલી પુનર્મિલન થાય છે અને ઉજવણી થાય છે. લોકો આનંદ કરે છે. પ્રશ્ન ઊભો થાય છે - શું આ તહેવારનો આનંદ આપણે આપણી અંદર હરહંમેશ માણી ન શકીએ? આનંદના આ સ્વરૂપને આ મિજાજને કાયમ રાખી શકીએ એ માટે શું આપણે પ્રયત્ન ન કરી શકીએ, જેથી આખું જીવન આપણે પ્રસન્નતા અને આનંદભેર વિતાવી શકાય ?

- સ્વામી ચિદાનંદ